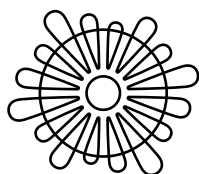

ARCHAEOLOGIA

adriatica

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

SVEUČILIŠTE U ZADRU / UNIVERSITAS STUDIORUM JADERTINA / UNIVERSITY OF ZADAR
ODJEL ZA ARHEOLOGIJU / DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

UDK 902/904

ARCHAEOL. ADRIAT.

ISSN 1846-4807

ARCHAEOLOGIA adriatica

IZDAVAČ / *Publisher*
Sveučilište u Zadru / *University of Zadar*
Mihovila Pavlinovića 1, 23000 Zadar, Hrvatska

POVJERENSTVO ZA IZDAVAČKU DJELATNOST / *Publishing Committee*
Josip Faričić (predsjednik / *Chair*)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / *Editor in Chief*
Ante Uglešić

ZAMJENIK GLAVNOG I ODGOVORNOG UREDNIKA / *Associate Editor in Chief*
Igor Borzić

TAJNICA / *Secretary*
Josipa Baraka Perica

UREDNIŠTVO / *Editorial Board*
Brunislav Marijanović (professor emeritus Sveučilišta u Zadru), Igor Borzić (Sveučilište u Zadru),
Martina Čelhar (Sveučilište u Zadru), Tomislav Fabijanić (Sveučilište u Zadru),
Josipa Baraka Perica (Sveučilište u Zadru), Mirja Jarak (Sveučilište u Zagrebu),
Marko Dizdar (Institut za arheologiju, Zagreb), Biba Teržan (Univerza v Ljubljani),
Gian Pietro Brogiolo (Università degli Studi di Padova)

ADRESA UREDNIŠTVA / *Adress of the Editorial Board*
Archaeologia Adriatica
Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju
Obala kralja Petra Krešimira IV., 2
23000 Zadar, Hrvatska / Croatia
Tel. +385(0)23 200 522
E-mail: archaeologia.adriatica@unizd.hr

ARCHAEOLOGICA ADRIATICA REFERIRA SE U / *Archaeologia Adriatica is abstracted and indexed in*
- Ulrich's international periodicals directory
- DYABOLA. Sachkatalog der Bibliothek – Römisch-
Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts

DOSTUPNO NA / *Available at*
Hrčak. Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske (hrcak.srce.hr)
Morepress (morepress.unizd.hr)

ČASOPIS IZLAZI JEDNOM GODIŠNJE / *Published annually*
ISSN 1846-4807 (Tisak)
ISSN 1848-9281 (Online)
DOI 10.15291/archeo

NASLOVNICA / *Cover Page*
Foto / *Photo*: Zoran Alajbeg, Ivan Čondić, Sebastian Govorčin, Mato Ilkić i Joško Zaninović

SADRŽAJ / CONTENTS

MARTINA DUBOLNIĆ GLAVAN, MIROSLAV GLAVIČIĆ Posveta Augustovu numenu iz Privlake kod Nina (arhivska istraživanja) (Izvorni znanstveni članak) <i>Dedication to the Numen Augusti from Privlaka near Nin</i> (archival research) (Original scientific paper)	9
IVANA JADRIĆ-KUČAN, IVANA BANOVAČ Posveta geniju Carske kuće (<i>Genius Domus Augusta</i>) iz Oneja (Izvorni znanstveni članak) <i>Dedication to the Imperial Family's Genius</i> (Genius Domus Augusta) from <i>Oneum</i> (Original scientific paper)	31
BOŽANA MALETIĆ, MATTEO POLA Un'iscrizione inedita ed alcune note di topografia antica di Preko sull'isola di Ugljan (Articolo scientifico originale) <i>Neobjavljeni natpis i nekoliko bilježaka o antičkoj topografiji</i> <i>Preka na otoku Ugljanu</i> (Izvorni znanstveni članak)	61
DINO TARAS Radionički pečati na italskoj tera sigilati iz Zatona kod Zadra (Prethodno priopćenje) <i>Workshop Stamps on Italic Terra Sigillata from Zaton near Zadar</i> (Preliminary report)	81
KRISTINA GERGETA SOTONČIĆ, TEODORA GODINOVIĆ Zaštitno arheološko istraživanje dijela maritimne vile u uvali Ribnjaku kod Valbandona (Stručni članak) <i>Rescue Archaeological Excavations of a part of the</i> <i>Maritime Villa in Ribnjak Bay near Valbandon</i> (Professional paper)	119

ANA KARAOĐOLE, NIKŠA GRBIĆ Keramički nalazi i ostali pokretni arheološki materijal s lokaliteta Ošlje – Gradac (Izvorni znanstveni članak) <i>Pottery and Other Small Finds from the Site of Ošlje-Gradac (Original scientific paper)</i>	143
KRISTINA GERGETA SOTONČIĆ Kasnoantičko i ranosrednjovjekovno groblje u Novigradu. Preliminarni rezultati istraživanja (Prethodno priopćenje) <i>Late Antique and Early Medieval Cemetery in Novigrad. Preliminary Research Results (Preliminary report)</i>	203
ANITA ADAMIĆ HADŽIĆ Izloženost koštanim ozljedama ratarskih i stočarskih populacija srednjovjekovne i ranosrednjovjekovne Hrvatske (Izvorni znanstveni članak) <i>Exposure to Bone Injuries in the Farming and Herding Populations in Medieval and Early Modern Croatia (Original scientific paper)</i>	233
MATO ILKIĆ, DEJAN FILIPČIĆ Novac Osmanskog Carstva iz sjeverne Dalmacije (Izvorni znanstveni članak) <i>The Ottoman Empire Coins from Northern Dalmatia (Original scientific paper)</i>	267

SILVIA BEKAVAC, DORA ŠTUBLIN Zaboravljeno kulturno dobro – crkva Gospe od Zdravlja u Gornjim Brelima (Prethodno priopćenje) <i>Forgotten Cultural Heritage – the Church of Our Lady of Health in Gornja Brela (Preliminary report)</i>	291
IGOR BORZIĆ VIS-A-VIS-A-VIS 200 Prikaz kataloga izložbe <i>Vis-a-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu</i> , Arheološki muzej u Splitu, Split, 2021. (Prikaz) VIS-A-VIS-A-VIS 200 <i>Review of the exhibition catalogue Vis-a-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu (Review)</i>	323
<i>Upute autorima / Instructions for Authors</i>	333

RADIONIČKI PEČATI NA ITALSKOJ TERA SIGILATI IZ ZATONA KOD ZADRA

WORKSHOP STAMPS ON ITALIC TERRA SIGILLATA FROM ZATON NEAR ZADAR

DINO TARAS

Arheološki muzej u Zadru
Archaeological Museum Zadar
Trg opatice Čike 1
HR-23000 Zadar
1dinatoras@gmail.com

UDK: 902.034:738](497.581.1Zaton)“652“

DOI: 10.15291/archo.3991

PRETHODNO PRIOPĆENJE / PRELIMINARY REPORT

Primljeno / Received: 2021-6-21

KLJUČNE RIJEČI:

antika, Zaton, terra sigillata, pečati

U članku se obrađuje dio arheološke građe prikupljene prilikom sustavih podvodnih istraživanja antičke luke u Zatonu na položaju rt Kremenjača, provedenih od strane Odjela podvodne arheologije Arheološkog muzeja u Zadru. Istraživanja su sa većim ili manjim prekidima odvijala od kraja šezdesetih godina prošlog stoljeća do 2019. godine. Tijekom dugogodišnjih istraživanja u luci su pronađeni osim mnoštva raznovrsnih arheoloških nalaza i ostaci tri brodske konstrukcije sa šivenim oplatama, kao i ostaci lukobrana. Obradeni keramički nalazi predstavljaju ulomke raznih tipova italske i sjevernoitalske sigilatne produkcije označenih radioničarskim pečatima sa istraživanja od kraja šezdesetih godina prošlog stoljeća do 2012. godine. Uvid u radioničarske pečate pronađene u podmorju Zatonu donosi popis poznatih radioničarskih pečata prisutnih na 39 ulomaka tanjura i 38 ulomaka zdjelica kao i neke dosad nepoznate, sa fotografijama i obrisima istih raspoređenih u tablicama prema tipovima posuda. U korpusu obradenih posuda prevladavaju sjevernoitalske radionice, iako je zapravo najviše neidentificiranih radionica, dok je radionica sa najviše primjeraka ona sa pečatom M. S. MOSCHVS.

KEY WORDS:

antiquity, Zaton, terra sigillata, stamps

The paper deals with some of the archaeological finds collected in the systematic underwater excavations of the ancient port in Zaton at Cape Kremenjača, conducted by the Department of Underwater Archaeology of the Archaeological Museum in Zadar. The excavations were organized intermittently from the late 1960s to 2019. In this long-term research, the port yielded a number of diverse archaeological finds and the remains of three sewn-plank boats, as well as the breakwater remains. Analyzed pottery comprises fragments of various types of Italic and northern Italic sigillata production bearing workshop stamps, recovered in the excavations from the late 1960s to 2012. Examination of the workshop stamps found on the seabed of Zaton resulted in a list of known workshop stamps on 39 plate sherds and 38 cup sherds, as well as some hitherto unknown types, with photographs and outlines arranged in tables by vessel types. Northern Italic workshops are dominant among analyzed vessels, though unidentified workshops are actually most numerous. The workshop with the stamp M. S. MOSCHVS produced most examples in the assemblage.

UVOD

Kao luka koja je funkcionirala nekoliko stoljeća, lokalitet rt Kremenjača u Zatonu iznjedrilo je velik broj raznovrsnih nalaza na svjetlo dana.¹ U toj količini najraznovrsnijeg materijala ističe se i italska tera sigilata, kao keramički nalaz koji se javlja već od ranog augustovskog doba. Intenzivna crvena boja ovih posuda, kao i kvaliteta njihove izrade, pa i činjenica da je određenom broju ovih posuda sačuvan keramičarski pečat zahtijevaju da se građa stručno i znanstveno obradi kako bi se upotpunila slika o distribuciji i trgovini istih ili sličnih posuda na istočnoj obali Jadrana. Posude s radioničkim pečatima obrađene su fotografski, a pečati fotografski i grafički kako bi se što bolje razaznala imena na radioničkim pečatima. Riječ je o cjelovitim ili fragmentiranim ulomcima iz svih istraživanja na rtu Kremenjači do 2013. godine koji sadržavaju cjeloviti pečat ili njegov dio.

TERA SIGILATA

Tera sigilata skupni je izraz kojim nazivamo jednu vrstu antičkog (rimskog) finog stolnog posuđa koja dolazi u glatkoj ili reljefnoj varijanti, s premazom s unutrašnje i vanjske strane. Riječ je o predmetima izrađenima od kvalitetne i pročišćene gline u kojoj se makroskopski uočavaju vrlo male primjese. Crveni premaz je ostakljen / sinteriziran, što posude čini vodonepropusnima te varira u nijansama.² Sam pojam uvodi Francesco Rossi pri opisanju posuda ukrašenih figuralnim prikazima pronađenih na lokalitetu Cincelli kod Arezza – *sigillum* označava male keramičke ili gipsane figurice koje su se izmjenjivale za vrijeme rimskog praznika *Sigillaria*.³

Ova vrsta kvalitetnog posuđa izrađivana

¹ Z. BRUSIĆ, 1968; 1980; S. GLUŠČEVIĆ, 1984; 1986; 2007; S. GLUŠČEVIĆ et al., 2006; D. TARAS, 2015.

² A. KONESTRA, 2016, 133.

³ G. PUCCI, 1996, 365.

INTRODUCTION

As a port that was functional for several centuries, Cape Kremenjača in Zaton yielded a considerable number of various finds.¹ In this abundance of most diverse finds, Italic *terra sigillata* stands out as a ceramic category appearing as early as the early Augustan period. Intense red color of these vessels as well as exceptional quality of their rendering, but also the fact that workshop stamps have been preserved on some of the specimens, demand professional and scholarly analysis of the material in order to complement the image of distribution and trade of the identical or similar vessels on the eastern Adriatic coast. Vessels with workshop stamps underwent photographic analysis, while stamps were subjected to both photographic and graphic examination to make reading of the names on workshop stamps as accurate as possible. Analyzed material comprised all complete or fragmentary pieces containing an entire stamp or its fragment recovered from all excavations at Cape Kremenjača until 2013.

TERRA SIGILLATA

Terra sigillata is a general term for a type of Roman fine tableware in plain or relief-decorated variant, with a slip on the inner and outer surfaces. These objects are made of high quality, purified clay with macroscopically visible inclusions. Red slip is glazed/sintered resulting in waterproof vessels in varying shades.² The term was introduced by Francesco Rossi in describing vessels decorated with figural scenes found at the site of Cincelli near Arezzo. *Sigillum* denotes small ceramic or plaster figurines that were exchanged during the Roman holiday called *Sigillaria*.³

¹ Z. BRUSIĆ, 1968; 1980; S. GLUŠČEVIĆ, 1984; 1986; 2007; S. GLUŠČEVIĆ et al., 2006; D. TARAS, 2015.

² A. KONESTRA, 2016, 133.

³ G. PUCCI, 1996, 365.

je u kalupu i na lončarskom kolu. Premaz je nanošen kistom ili umakanjem, a karakteristična boja i kvaliteta proizvoda dolazi od postupka pečenja – ovdje je riječ o posebnim pećima gdje se topli zrak kanalizirao prema vrhu kupole peći i dalje izvan nje. Time je postignuto ravnomjerno zagrijavanje prostora za pečenje, a izbjegnuto je kontakt dima s keramikom. Tera sigilata pekla se na temperaturi od 920 °C do 1100 °C, a nakon pečenja posuđe je ostavljeno da se hladi u pećima nekoliko dana, prirodnim putem.⁴

Na nastanak glatke sigilate aretinskog i sjevernoitalskog područja utjecala su dva elementa: lokalna proizvodnja fine stolne keramike i tehnološki impuls s Bliskog istoka. Fina stolna glatka keramika s crnim premazom (*Ceramica a vernice nera* – CVN) pojavljuje se na tlu Italije pod utjecajem grčke tradicije slikane keramike.⁵ Daljnjim razvojem nastaje *Campana A, B i C*, keramika koju je izdvojio i kategorizirao N. Lamboglia.⁶ Ova je keramika (CVN) bila osnova na kojoj nastaje i južnoitalska i srednoitalska tera sigilata krajem 1. stoljeća pr. Kr., u posljednjoj četvrtini stoljeća.⁷ Na sjeveru italskog poluotoka keramika s crnim premazom ima različit razvoj, u početku povezan s grčko-etruskim središtima Adrijom i Spinom. Osnovna karakteristika keramike s crnim premazom sjevernoitalskog područja je homogenost proizvoda, pogotovo u kasnijoj fazi.⁸ Jasno je, dakle, da je kompletna italska produkcija sigilate naslonjena na lokalnu proizvodnju keramike s crnim premazom. Otvorena još uvijek ostaju pitanja zašto, kada i gdje crveno posuđe zamjenjuje crno.⁹

Povijesni izvori koji spominju proizvodnju tere sigilate konkretni su u svojim navodima: Plinije Stariji u *Prirodopisu* (*Naturalis Historia*) u XXXV. knjizi navodi gradove poznate

This kind of high quality ware was made in a mold and on a potter's wheel. The slip was applied by a brush or by dipping. Characteristic color and quality of the product was related to firing process – special kilns were used canalizing air towards the top of the kiln dome and further out. Thus firing space was evenly heated without any contact between pottery and smoke. *Terra sigillata* was fired at temperatures from 920° C to 1100° C. After firing, vessels were left in the kilns for several days, to cool naturally.⁴

The appearance of plain *sigillata* from the Arretine and northern Italic region was influenced by two important elements: local production of fine tableware and technological impulse from the Near East. Fine black glazed pottery (*Ceramica a vernice nera* – CVN) emerged in Italy under the influence of the Greek tradition of painted pottery.⁵ Further development resulted in *Campana A, B* and *C* pottery distinguished and categorized by N. Lamboglia.⁶ This pottery (CVN) was a foundation for both southern and central Italic *terra sigillata* by the end of the 1st century BC, in the last quarter of the century.⁷ In the northern part of the Italian peninsula, black glazed pottery had different development, at first associated with Greek Etruscan centers Adria and Spina. The main characteristic of black glazed pottery of the northern Italic region is homogeneity of the products, in particular in the later phase.⁸ Thus it is obvious that the complete Italic production of *sigillata* stems from the local production of black glazed ware. Why, when and where red vessels replaced their black counterparts, remains unknown.⁹

Historical sources mentioning the *terra sigillata* production are rather specific: Pliny the

⁴ I. BORZIĆ, 2010, 88–89; F. PATURZO, 1996.

⁵ D. P. S. PEACOCK, 1982, 114–115.

⁶ N. LAMBOGLIA, 1950.

⁷ I. BORZIĆ, 2010, 97; G. PUCCI, 1985, 380 i dalje.

⁸ G. OLCESE, 1998, 12–14.

⁹ Za cjelovitu raspravu pogledati I. BORZIĆ, 2010, 90–123.

⁴ I. BORZIĆ, 2010, 88–89; F. PATURZO, 1996.

⁵ D. P. S. PEACOCK, 1982, 114–115.

⁶ N. LAMBOGLIA, 1950.

⁷ I. BORZIĆ, 2010, 97; G. PUCCI, 1985, 380 ff.

⁸ G. OLCESE, 1998, 12–14.

⁹ For comprehensive discussion see I. BORZIĆ, 2010, 90–123.

po keramičarskoj proizvodnji, prije svega *Arretium* (Arezzo), južnoitalski *Surrentum* (Sorrento), sjevernoitalske gradove *Hast* i *Pollentia*, *Adria* te *Mutina* (Modena). Od gradova koji nisu na italskom tlu ističe hispanski *Saguntum*, maloazijski *Pergam* i azijski *Tralles*, kao i posude s egejskog otoka Kos.¹⁰ Ostali izvori koji spominju područja proizvodnje su: Marzial, Skolii Persiju, Pseudo-Virgil, Izidor iz Seville i drugi.¹¹

Arheološki nam podatci za sada daju malo drukčiju sliku o mogućim proizvodnim centrima. Arezzo je potvrđen kao vodeće središte proizvodnje italske glatke i reljefne tera sigilate, u vremenu od treće četvrtine 1. stoljeća pr. Kr. do treće četvrtine 1. stoljeća po. Kr. Na južnoitalskom području poznato je nekoliko središta, od kojih je najistaknutije *Pozzuoli* (Puteoli).¹² Ostala su redom *Calvi Vecchia* (Cales), okolica grada *Venusia* (Venosa),¹³ Ortona i Korfinij u Napuljskom zaljevu.¹⁴ Na srednjointsalskom području (Lacij / bliža okolica Rima, Umbrija) ističu se Rim, *Prima Porta* (Celsa), Vasanello kod Orta, Scoppieto kod Todija te San Cassiano u dolini rijeke Tevere.¹⁵ Ostale srednjointsalske radionice uglavnom su manjeg karaktera, a njihovi su se proizvodi plasirali na regionalno tržište. Po važnosti se u ovom kraju ističe i Pisa, gdje neki majstori iz Arezza otvaraju svoje filijale.¹⁶

Na sjevernoitalskom prostoru (padski prostor) proizvodnja tera sigilate je bila izrazito velika – oko 350 pretpostavljenih radionica, iako ih je manji broj točno utvrđenih. U Faenzi je pronađen keramičarski škart nekoliko majstora, kao i vrlo oskudni tragovi keramičarskih peći.¹⁷ Prema arheološkim nalazima,

Elder in his *Natural History* (*Naturalis Historia*), Book XXXV, lists cities renowned for pottery production, primarily *Arretium* (Arezzo), *Surrentum* (Sorrento) in southern Italy, *Hast* and *Pollentia*, *Adria* and *Mutina* (Modena) in northern Italy. Out of non-Italian cities, he mentions *Saguntum* in Hispania, *Pergam* in Asia Minor and *Tralles* in Asia, as well as the ware from the Aegean island of Kos.¹⁰ Other sources that mention production areas are: Martial, Skolii Persio, Pseudo-Virgil, Isidor of Seville and others.¹¹

Archaeological evidence has so far offered somewhat different image of the possible production centers. Arezzo has been attested as the major center of the production of Italic plain and relief decorated *terra sigillata* in the time span from the third quarter of the 1st century BC to the third quarter of the 1st century AD. Southern Italy yielded several centers, the most prominent being *Pozzuoli* (Puteoli),¹² but also *Calvi Vecchia* (Cales), area of the city of *Venusio* (Venosa),¹³ Ortona and Corfinium in the Bay of Naples.¹⁴ Rome, *Prima Porta* (Celsa), Vasanello near Orto, Scoppieto near Todi and San Cassiano in the Tevere River Valley stand out in the central Italic region (Latium / Rome region, Umbria).¹⁵ Other central Italic workshops had smaller scope, and their products supplied regional market. Pisa is especially important in this region, where some master potters opened their branch workshops.¹⁶

In the northern Italic region (Padan region) the production of *terra sigillata* flourished – there were about 350 assumed workshops, though not as many have been precisely located. Pottery waste discarded by several potters was found in Faenza, as well as meager trac-

¹⁰ PLIN., *Nat. hist.*, 35.46.

¹¹ A. KONESTRA, 2016, 140.

¹² A. FABER, 2004, 171; P. H. KENRICK, 2004.

¹³ OCK, 2000, 202, type 687-389.

¹⁴ L. MAZZEO SARACINO, 2000, 31-32; A. FABER, 2003, 172-173.

¹⁵ G. OLCESE, 2003, 280-281; M. BERGAMINI, M. L. MANCA, 2008, 347-358.

¹⁶ I. BORZIĆ, 2010, 92-93; OCK, 2000, 30-31.

¹⁷ I. BORZIĆ, 2010, 94; OCK, 2000, 28.

¹⁰ PLIN., *Nat. hist.*, 35.46.

¹¹ A. KONESTRA, 2016, 140.

¹² A. FABER, 2004, 171; P. H. KENRICK, 2004.

¹³ OCK, 2000, 202, type 687-389.

¹⁴ L. MAZZEO SARACINO, 2000, 31-32; A. FABER, 2003, 172-173.

¹⁵ G. OLCESE, 2003, 280-281; M. BERGAMINI, M. L. MANCA, 2008, 347-358.

¹⁶ I. BORZIĆ, 2010, 92-93; OCK, 2000, 30-31.

radioničke centre smještamo i u gradove Bolognu i Ravenu, dok se u Akvileji pretpostavlja proizvodnja tere sigilate, makar bez (zasad) konkretnih dokaza.¹⁸ Važno je napomenuti i da neki aretinski majstori otvaraju filijale i na sjevernoitalskom prostoru.¹⁹

Kasnopadska (Tardopadana) sigilata je proizvođena u centrima koji se vjerojatno smještaju sjevernije od rijeke Po (veći dio današnje regije Pijemont, dolina Aosta, kanjon Ticino i regija Lombardija). Riječ je o padanskoj produkciji koja se odvijala od 2. polovice 1. stoljeća do 1. polovice 2. stoljeća, i karakterizira je novi repertoar oblika i ukrasa. Ovaj tip sigilate odlikuje područje tržišta (sj. Italija i podunavske regije, rijetko i mediteransko tržište), karakteristični fabrikati, favoriziranje novih oblika kao i novi način označavanja radionica.²⁰

Aretinska se sigilata u početku distribuirala najčešće kretanjem rimske vojske na tlu Hispanije, Germanije i Galije, iako pojava prvih sigilatnih proizvoda na tim područjima nije nužno povezana s kretanjem rimske vojske tim provincijama. Nakon što je aretinska sigilata postala prepoznata kao proizvod vrhunske kvalitete, većinom se širila na zapadnom Mediteranu, u unutrašnjosti Galije i u Germaniji. Razlog tomu leži u geografskom položaju glavnih luka izvoza (Pisa, Ostia, Puteoli) koje su smještene na zapadnoj obali italskog poluotoka, a time im je zapadnomediteranski prostor logično tržište.²¹

Distribucija sjevernoitalskog sjevernoitalske sigilate uglavnom se pružala prema okolnim područjima (provincijama) – Norik, Dalmacija i Panonija. Prvi primjerci povezani su s osnivanjem ranih rimskih naselja na tim područjima gdje se proizvodi tih radionica šire osnovnim riječnim i cestovnim pravcima, iz središta pomorske trgovine poput Akvileje i

es of pottery kilns.¹⁷ Archaeological evidence suggests workshop centers also in the cities of Bologna and Ravenna while the *terra sigillata* production is assumed in Aquileia, though without specific evidence so far.¹⁸ It is worth mentioning that some Arretine potters opened branch offices in the northern Italic region.¹⁹

Tardo-Padana (“late Padan”) sigillata was produced in the centers located most likely to the north of the Po River (larger part of the present-day region of Piedmont, Aosta Valley, Ticino canyon and the Lombardy region). It was Padan production taking place from the second half of the 1st century to the first half of the 2nd century, specific for a new repertory of forms and decorations. This type of sigillata is characterized by the specific market region (northern Italy and the Danube region, rarely Mediterranean market), characteristic fabrics, acceptance of new forms and new manner of marking the workshops.²⁰

Arretine *sigillata* was at first distributed most often with the Roman army moving in Hispania, Germania and Gaul, although the appearance of the first sigillata products in these regions was not necessarily associated with the army movements. After Arretine ware became a recognizable high quality product, it mostly spread in the western Mediterranean, Germania and the inland of Gaul owing to the position of the main export ports (Pisa, Ostia, Puteoli) located on the western coast of the Italian peninsula, making the western Mediterranean area their target market.²¹

Distribution of northern Italic *sigillata* mostly encompassed the surrounding regions (provinces) – Noricum, Dalmatia and Panonia. The first examples are associated with foundation of the early Roman settlements in these regions where the products of these

¹⁸ I. BORZIĆ, 2010, 94; F. SCOTTI MASELLI, 1984, 64.

¹⁹ I. BORZIĆ, 2010, 103.

²⁰ S. FILIPOVIĆ, M. CRNKOVIĆ ŠULJUG, 2017, 100–101; I. BORZIĆ, A. ETEROVIĆ BORZIĆ, 2015, 19.

²¹ I. BORZIĆ, 2010, 105; E. ETTLINGER 1987.

¹⁷ I. BORZIĆ, 2010, 94; OCK, 2000, 28.

¹⁸ I. BORZIĆ, 2010, 94; F. SCOTTI MASELLI, 1984, 64.

¹⁹ I. BORZIĆ, 2010, 103.

²⁰ S. FILIPOVIĆ, M. CRNKOVIĆ ŠULJUG, 2017, 100–101; I. BORZIĆ, A. ETEROVIĆ BORZIĆ, 2015, 19.

²¹ I. BORZIĆ, 2010, 105; E. ETTLINGER 1987.

Altina, kao i Riminija i Ravene.²²

Razlika između aretinske i sjevernoitalske sigilate očituje se u više segmenata: oblik, ukras, distribucija, sirovina (kemijski sastav keramike), ali i epigrafski podatci – pečati na posuđu. Na aretinskim primjercima epigrafski su podatci raznoliki: zastupljena su imena robova, oslobođenika, slobodnih građana. Iz analize ovih se podataka može stvoriti uvid u dublje sfere organizirane proizvodnje, prodaje i distribucije sigilatnog posuđa. Na sjevernoitalskoj glatkoj sigilati nalazimo najčešće jednostavan pečat koji donosi ime jedne osobe, uglavnom u kognomenu, nomenu s gentilicijem (rjeđe) ili u sistemu *tria nomina* (najrjeđe). Na kasnopadanskoj sigilati *tria nomina* pečati se skraćuju na inicijale. Razlog tomu je veličina radionice, u kojoj je osoba s pečata bila vlasnik i upravitelj, ili sam majstor obrtnik.²³ Oblik pečata na italskoj sigilati u najranijoj je fazi četvrtast, a može sadržavati i više istih pečata radijalno postavljenih na dno posude. U razdoblju od 15. do 10. godine pr. Kr. četvrtasti se pečat pojavljuje na sredini dna posude, često s natpisom u dvama redovima. Nakon razdoblja 15.–10. godine pr. Kr. *in planta pedis* tip pečata postaje standard, a zbog svojih dimenzija uvjetuje skraćivanje imena.²⁴

Sirovina, tj. sastav i izgled keramike izrađene na području italskog poluotoka uobičajeno je podijeljen na tri glavne fature (fabrikata) – A, B i C, koje su izdvojene na sigilatnom materijalu iz Magdalensberga. Faktura A povezuje se s aretinskom proizvodnjom, dok su B i C fature povezane sa sjevernoitalskom proizvodnjom. Kemijskim su sastavom istovjetne, ali izgledom i bojom drukčije, što upućuje na različite metode izrade posuda i pečenje.²⁵

U članku su predstavljeni primjerci posuda glatke sigilate s radioničkim pečatima, nađeni tijekom višegodišnjih arheoloških istraživanja

workshops spread via main river routes and roads, from the centers of maritime trade such as Aquileia and Altino, or Rimini and Ravenna.²²

The difference between Arretine and northern Italic plain *sigillata* can be noticed in several segments: form, decoration, distribution, raw material (chemical composition of the pottery), but also epigraphic data – stamps on the ware. Epigraphic information on the Arretine specimens is diverse: there are names of slaves, freedmen, free citizens. Analysis of this information offers an insight into deeper spheres of the organized production, trade and distribution of sigillata ware. On the northern Italic plain *sigillata* we usually find a simple stamp bearing a name of one person, usually in form of *cognomen*, *nomen* with *gentilicium* (less common) or in the *tria nomina* type of name (least common). On Tardo-Padana sigillata, *tria nomina* stamps are reduced to initials due to the size of the workshop in which the person mentioned on the stamp was an owner and a manager, or the master potter himself.²³ The shape of the stamp on the Italic *sigillata* is square in the earliest phase, and there can be several identical stamps in radial distribution on the vessel base. In the period from 15 to 10 BC square stamp was in the middle of the vessel base, often with an inscription in two lines. After the period 15 – 10 BC, the *in planta pedis* stamp type became standard, and due to its dimensions the name was shortened.²⁴

Raw material, that is the composition and appearance of the pottery made in the territory of the Italian peninsula was a basis for classification into three main fabrics - A, B and C, that were differentiated on the sigillata finds from Magdalensberg. Fabric A is associated with the Arretine production while fabrics B and C are related to the northern Italic production. They are identical in chemical com-

²² I. BORZIĆ, 2010, 105–106.

²³ I. BORZIĆ, 2010, 106–107.

²⁴ A. KONESTRA, 2016, 188–189, za detaljniji prikaz razvoja pečata vidi cijelo poglavlje 8.

²⁵ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977.

²² I. BORZIĆ, 2010, 105–106.

²³ I. BORZIĆ, 2010, 106–107.

²⁴ A. KONESTRA, 2016, 188–189, for a more detailed development of stamps see the entire chapter 8.

u podmorju Zatona (rt Kremenjača), luke antičke *Aenone*. Morfološka klasifikacija ovih posuda temeljena je na tipologiji koju donosi *Conspectus formarum terrae sigillatae italico modo confectae*. Tako su u korpusu glatke tere sigilate s radioničkim pečatima prisutna dva tipa tanjura (*Consp.* 3 – 11 komada, s još 12 ulomaka dna, i *Consp.* 21 – 6 komada; 10 ulomaka dna tanjura neodređenog tipa) i 5 tipova zdjelica (*Consp.* 26 – 1 komad, *Consp.* 27 – 3 komada, *Consp.* 29 – 2 komada, *Consp.* 34 – 10 komada, *Consp.* 36 – 1 komad; 21 ulomak dna zdjelice neodređenog tipa).

TANJURI

Conspectus 3

Tanjur *Consp.* 3²⁶ veoma je čest i popularan oblik tanjura na prstenastoj nozi. Obod je najčešće blago zadebljan i zaobljen. Stijenke tanjura su zakošene, a dno je ravno, na visokoj prstenastoj nozi. Na dnu se često pojavljuju koncentrične kanelure, a moguće su i profilacije na dodiru dna i bočnih stranica (Sl. 1).

Ovaj je oblik tanjura među najdugovječnijim formama italske sigilatne produkcije. Na osnovi podataka s lokaliteta Magdalensberg i Bolsena ovaj se tip tanjura javlja prije sredine 1. stoljeća, a dobiva na popularnosti u drugoj polovici 1. stoljeća. Zadržava se dugo i traje tijekom 2. stoljeća, a u drugoj je polovici 2. stoljeća bio ograničen na italski prostor. Proizvodnja je utvrđena na području Kampanije i Etrurije, kao i na sjevernoitalskom prostoru. Ovaj oblik tanjura predstavlja italsku verziju južnoglaskog Dragendorff 18 oblika.²⁷ Razvoj započinje tipom s blago zaobljenim gornjim dijelom stijenke u 1. stoljeća (*Consp.* 3.1), a od sredine stoljeća počinje prevladavati tip s ravnom i zakošenom

position but they differ in appearance and color, suggesting different methods of manufacture and firing.²⁵

The paper presents examples of plain *sigillata* ware with workshop stamps, recovered over the course of several years of underwater archaeological investigations in Zaton (Cape Kremenjača), the port of Roman-era Aenona. Morphological classification of these vessels is based on typology brought by *Conspectus formarum terrae sigillatae italico modo confectae*. In the assemblage of plain *terra sigillata* with workshop stamps we find two types of plates (*Consp.* 3 – 11 pieces, with 12 more base fragments, and *Consp.* 21 – 6 pieces; 10 base fragments of an undefined plate type) and 5 cup types (*Consp.* 26 – 1 piece, *Consp.* 27 – 3 pieces, *Consp.* 29 – 2 pieces, *Consp.* 34 – 10 pieces, *Consp.* 36 – 1 piece; 21 base fragments of an undefined cup type).

PLATES

Conspectus 3

The plate type *Consp.* 3²⁶ is a very common and popular form of plate on a ring base. The rim is usually slightly thickened and rounded. The plate walls are slanted and the base is flat, on high ring base. Concentric grooves are often found on the base, and there can also be moldings at the junction of the base and wall (Fig. 1).

This plate form belongs to the longest lasting shapes of the Italic *sigillata* production. Judging from the finds from the sites of Magdalensberg and Bolsena, this plate type occurs before the mid-1st century AD, and gains popularity in the second half of the 1st century AD. It was in use for quite a while lasting throughout the 2nd century. It became limited to the northern Italic area in the second half of the

²⁶ Tipološka klasifikacija / konkordanca: Pucci 13, 19; Mazzeo Saracino 25, 26A, 27A; Godineau 34, 43.

²⁷ CONSPECTUS, 1990, 56; P. M. KENRICK, 1985, 176–181; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 205–206; G. PUCCI, 1985, 388.

²⁵ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977.

²⁶ Typological classification / concordance: Pucci 13, 19; Mazzeo Saracino 25, 26A, 27A; Godineau 34, 43.

SLIKA 1. Tanjur tipa *Consp. 3* (foto: D. Taras)FIGURE 1 Plate type *Consp. 3* (photo: D. Taras)

stijenkom (*Consp.* 3.2-3).²⁸ Na prostoru Istre i Dalmacije ovaj primjerak dokumentiran je na lokalitetima Burnum, osorska nekropola (Kavanela), krčka nekropola (Vrt Šinigoj), Narona, Silba – Grebeni, Pula (*Campus Martius*; Sv. Teodor, Brioni (Val Catena) i Dragonera).²⁹

Devet primjeraka iz Zatona pripada tipu *Consp.* 3.2 (245H, 1362H, 1363H, 1364H, 2526H, 3279H, 5405H, 6829H, 6900H) (Tablica 1). Još dva primjerka su morfološki slična, a razlikuju se u premazu i obradi oboda. Jedan primjerak (324H) najmanjih je dimenzija među obrađenim primjercima, s plitkom i širom kanelurom ispod neprofiliranog oboda s vanjske strane. Premaz je smeđe boje. Drugi primjerak (3296H) najvećih je dimenzija među obrađenim primjercima, sa široko izvijenim neprofiliranim obodom. Premaz je djelomično sačuvan, tamnosmeđe boje, a pečat deformiran s jedne strane (završava trokutasto).

Dvanaest primjeraka dna s radioničkim pečatima također pripada tipu *Consp.* 3 na osnovi oblika dna s nogom ili početka zakošene stranice tanjura (Tablica 2).

2nd century. The production was ascertained in the regions of Campania and Etruria, as well as in the northern Italic area. This plate form represents an Italic version of the south Gaulish form *Dragendorff* 18.²⁷ The development started with a type with gently rounded upper part of the wall in the 1st century AD (*Consp.* 3.1). From the mid-century the type with flat and slanted wall became prevalent (*Consp.* 3.2-3).²⁸ In the regions of Istria and Dalmatia this type was recorded at the sites of Burnum, necropolis of Osor (Kavanela), necropolis of Krk (Šinigoj garden), Narona, Silba – Grebeni, Pula (*Campus Martius*; Sv. Teodor, Brioni (Val Catena) and Dragonera).²⁹

Nine examples from Zaton belong to the type *Consp.* 3.2 (245H, 1362H, 1363H, 1364H, 2526H, 3279H, 5405H, 6829H, 6900H) (Table 1). Two more examples are similar in morphological terms, but they differ regarding the slip and rim rendering. One example (324H) has the smallest dimensions

²⁸ CONSPECTUS, 1990, 56.

²⁹ A. KONESTRA, 2016, 210.

²⁷ CONSPECTUS, 1990, 56; P. M. KENRICK, 1985, 176-181; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 205-206; G. PUCCHI, 1985, 388.

²⁸ CONSPECTUS, 1990, 56.

²⁹ A. KONESTRA, 2016, 210.

Conspectus 21

Tanjur *Consp.* 21³⁰ dolazi u nekoliko sličnih varijanti. Obod je blago zadebljan i zaobljen. Stijenka je okomita, nekad blago zakošena te na prijelazu u dno s vanjske strane ima zaobljenu profilaciju / rebro. S unutrašnje strane između stijenke i dna nalazi se konveksni prijelaz. Dno je ravno ili blago konveksno u sredini, katkad ukrašeno koncentričnim plitkim kanelurama i nalazi se na visokoj prstenastoj nozi.

Ovaj oblik tanjura pojavljuje se u kasnoaugustovsko vrijeme, a popularnost mu raste od sredine stoljeća.³¹ Proizvodnja je utvrđena na čitavom italskom području uključujući i kasnoitalske radionice. Također, proizvodnja ovog tanjura utvrđena je u Loronu,³² jednom od najvećih rimskih keramičarsko-opekarskih proizvodnih centara na tlu današnje Istre.³³ Sjevernoitalska produkcija ovog tipa karakterizirana je *in planta pedis* pečatima kao i odsustvom dekorativnih aplika na stijenkama,³⁴ a distribuciju bilježimo na panonskim i noričkim prostorima, dok je duž Mediterana utvrđena i ostala proizvodnja.³⁵ Na istočnoj obali Jadrana ovaj je tip nađen na sljedećim lokalitetima: Naronu (*Augusteum* i Popove Bare), Burnum, Pula (*Campus Martius*), Brioni (uvala Verige), Krk (*Fulfinum*), Osor i Tilurij.³⁶

Zatonski primjerci pripadaju podtipu *Consp.* 21.3.1-2, najčešćoj varijanti ovog tipa tanjura (Sl. 2).³⁷ Jedan primjerak pripada podtipu *Consp.* 21.3.2 na osnovi blago zakošene

in the analyzed sample, with a shallow and wide groove under an unprofiled rim on the outside. The slip is brown. The other example (3296H) is the biggest among all analyzed pieces, with a wide everted unprofiled rim. The dark brown slip is partially preserved, and the stamp is deformed on one side (with a triangular ending).

Twelve examples of bases with workshop stamps also belong to the type *Consp.* 3, as indicated by the shape of a ring base or the segment of a slanted wall of the plate (Table 2).

Conspectus 21

The plate type *Consp.* 21³⁰ comes in several similar variants. The rim is slightly thickened and rounded. The wall is vertical, occasionally gently slanted and has rounded molding or a rib at the transition to the base on the outside. A convex transition is on the inside between the wall and base. The base is flat or slightly convex in the middle, sometimes decorated with concentric shallow grooves, sitting on high ring base.

This plate form appeared in the late Augustan period, and became increasingly popular from the mid-century.³¹ The production was recorded in the entire Italic region, including the late Italic workshops. Furthermore, the production of this type of plate was attested in Lorun,³² one of the biggest Roman ceramic and brick production centers in the area of present-day Istria.³³ Northern Italic production of this type is characterized by the *in planta pedis* stamps as well as the lack of decorative appliques on the walls.³⁴ Their distribution is recorded in the Pannonian and Noricum regions, while production from other Italian ar-

³⁰ Tipološka klasifikacija / konkordanca: *Pucci* 9, 10-14; *Mazzeo Saracino* 20A, 20B; *Barocelli* 3; *Berenice* B215; *Hayes* 11B, 11D.

³¹ CONSPECTUS, 1990, 88.

³² A. KONESTRA, 2016, 240; P. MAGGI, 2001, 133, fig. 4.

³³ K. DŽIN, 2011, 69-70.

³⁴ CONSPECTUS, 1990, 88.

³⁵ A. KONESTRA, 2016, 240; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 202-203.

³⁶ I. BORZIĆ, 2010, 148; A. KONESTRA, 2016, 240-241; R. MAKJANIĆ, 1985, 41, 53, T.2; A. KONESTRA 2015, 160, Tab. 6, 201, T. 6:3.

³⁷ CONSPECTUS, 1990, 88.

³⁰ Typological classification / concordance: *Pucci* 9,10-14; *Mazzeo Saracino* 20A, 20B; *Barocelli* 3; *Berenice* B215; *Hayes* 11B, 11D.

³¹ CONSPECTUS, 1990, 88.

³² A. KONESTRA, 2016, 240; P. MAGGI, 2001, 133, fig. 4.

³³ K. DŽIN, 2011, 69-70.

³⁴ CONSPECTUS, 1990, 88.

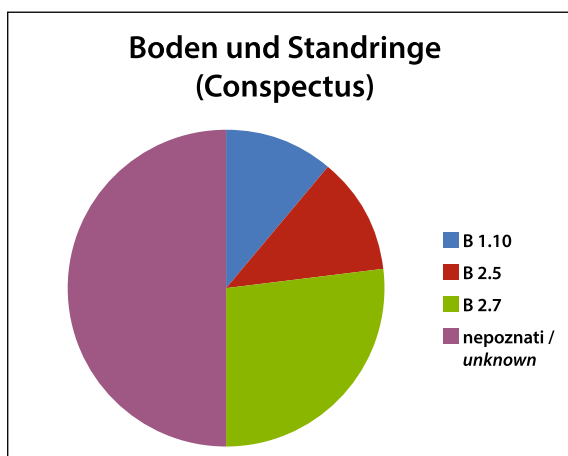

SLIKA 2. Tanjur tipa *Conspectus* 21 (foto: D. Taras)
 FIGURE 2 Plate type *Conspectus* 21 (photo: D. Taras)

stijenke, dok ostali pripadaju podtipu *Consp.* 21.3.1. Svi primjerci tanjura na sredini dna imaju *in planta pedis* pečat (Tablica 3).

Tanjuri nedefiniranih tipova

Broj sigilatnih tanjura s radioničkim pečatom veći je od prije prebrojenih – obrađeno je još deset ulomaka dna tanjura na prstenastim nogama koje nije moguće morfološki

SLIKA 3. Grafikon raspodjele tanjura nedefiniranih tipova prema obliku dna s nogom (priredio: D. Taras)
 FIGURE 3 Plates of undefined types by ring foot shape (author: D. Taras)

as is ascertained all over the Mediterranean.³⁵ The following sites on the eastern Adriatic coast yielded this type: Naronia (*Augusteum* and Popove Bare), Burnum, Pula (*Campus Martius*), Brioni (Verige bay), Krk (*Fulfinum*), Osor and Tilurium.³⁶

The examples from Zaton belong to the subtype *Consp.* 21.3.1-2, as the most common variant of this plate type (Fig. 2).³⁷ One specimen belongs to the subtype *Consp.* 21.3.2 on the basis of slightly slanted wall, while the other can be classified to the subtype *Consp.* 21.3.1. All plate examples have the *in planta pedis* stamp in the middle of the base (Table 3).

Plates of undefined types

The number of sigillata plates with workshop stamps is bigger than the previously mentioned examples, ten more sherds of plate

³⁵ A. KONESTRA, 2016, 240; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 202-203.

³⁶ I. BORZIĆ, 2010, 148; A. KONESTRA, 2016, 240-241; R. MAKJANIĆ, 1985, 41, 53, T. 2; A. KONESTRA 2015, 160, Tab. 6, 201, T. 6:3.

³⁷ CONSPECTUS, 1990, 88.

povezati s određenim tipovima. Zajednička karakteristika svih primjeraka je ravno dno s unutrašnje strane te *in planta pedis* radionički pečat (Tablica 4). Dna tanjura su podijeljena prema klasifikaciji dna u *Boden und Standringe* poglavlju u *Conspectusu*,³⁸ s najviše identificiranih primjeraka (4 komada) u B 2.7 podtipu dna tanjura na prstenastoj nozi. Podtip B 1.10 broji jedan primjerak, a B 2.5 jedan primjerak (Sl. 3). Na ostalim ulomcima dna nisu sačuvane prstenaste noge s pomoću kojih bi se odredio podtip.

ZDJELICE

Conspectus 34

Zdjelica *Consp. 34*³⁹ čest je oblik u korpusu sigilatnih zdjelica nađenih u Zatonu. Obod je najčešće nenaglašen, na zatonskim primjercima katkad profiliran plitkom kanelurom ispod oboda. Gornji i donji dio posude dijeli plastično rebro, manje ili više naglašeno, horizontalno ili nagnuto prema dolje. Donji dio zdjelice je poluloptast (*Consp. 34.1.1-3*) ili zakošen (*Consp. 34.2.1-2*). Dno je izvana i iznutra zaobljeno, na plitkoj i manje-više zakošenoj prstenastoj nozi. Pojas između oboda i rebra može i ne mora biti ukrašen aplikama, ili žlijebljenjem pri obodu (Sl. 4).

Ovaj se oblik zdjelice razvija na srednjoi-talskom području iz oblika zdjelice tipa *Consp. 33*⁴⁰ oko 20. godine po. Kr., dok se razvijeni oblici (istaknutije i zakošeno rebro) pojavljuju i u sjevernoitalskoj i kasnopadanskoj proizvodnji.⁴¹ Aretinski primjerci ukrašeni su aplikama (spirale, maske, rozete...) i ruletiranjem, dok sjevernoitalske katkad ukrašavaju samo aplikacije.⁴² Ovaj tip zdjelice raširen je i

³⁸ CONSPECTUS, 1990, 153–164.

³⁹ Tipološka klasifikacija / konkordanca: *Dragendorff 24/25; Ohlenroth 8; Goudineau 38; Haltern 12; Pucci 37,3-6.9-11; Berenice B212; Mazzeo 15A.*

⁴⁰ Tipološke analogije / konkordanca: *Goudineau 38a; Haltern 12; Berenice B211.*

⁴¹ CONSPECTUS, 1990, 112.

⁴² L. MAZZEO SARACINO, 1985, 199.

bases on ring feet were examined that could not be ascribed to certain types in morphological terms. Common characteristic of all these examples is a flat base on the inside and the *in planta pedis* workshop stamp (Table 4). Bases of the plates were divided in accordance with the classification of bases in the chapter *Boden und Standringe* in *Conspectus*,³⁸ with the biggest number of identified examples (4 pieces) in the subtype B 2.7 of plate bases on ring foot. The subtype B 1.10 is represented with only one example, as well as the subtype B 2.5 1. Subtype could not be determined for other base fragments as their ring feet were not preserved (Fig. 3).

CUPS

Conspectus 34

The *Consp. 34* cup type³⁹ is a common form in the assemblage of sigillata cups recovered from Zaton. The rim is usually inconspicuous, on the examples from Zaton there is occasionally a shallow groove underneath it. The upper and lower part of the vessel are divided by an embossed rib, more or less protruding, horizontal or slanted downwards. The lower part of the cup is hemispherical (*Consp. 34.1.1-3*) or slanted (*Consp. 34.2.1-2*). The base is rounded on both inner and outer side, on a shallow and more or less slanted ring base. The belt between the rim and the rib can be decorated, but not necessarily, with appliqués, or grooving at the rim (Fig. 4).

This cup form developed in the central Italic region from the cup form *Consp. 33*⁴⁰ around AD 20 while the more developed forms (with more distinct and more slanted rib) appeared also in the northern Italic and late Padan pro-

³⁸ CONSPECTUS, 1990, 153–164.

³⁹ Typological classification / concordance: *Dragendorff 24/25; Ohlenroth 8; Goudineau 38; Haltern 12; Pucci 37,3-6.9-11; Berenice B212; Mazzeo 15A.*

⁴⁰ Typological analogies/ concordance: *Goudineau 38a; Haltern 12; Berenice B211.*

SLIKA 4. Različite dimenzije zdjelica tipa *Conspectus 34* (foto: D. Taras)

FIGURE 4 Various dimensions of the *Conspectus 34* cups (photo: D. Taras)

čest oblik na području čitavog Mediterana te na sjevernoitalskom i dunavskom području,⁴³ uključujući Magdalensberg, Emonu i Carnuntum. Na području istočne obale Jadrana nađen je na nekoliko lokaliteta: Pula (*Campus Martius*, Sv. Teodor), Bakar, Crikvenica, Krk (Porta Pisana, Vrt Šinigoj), Stinica, Osor (Kavanela), Pag (Caska), Burnum, Tilverij, Narona.⁴⁴

Četiri primjerka iz Zatona pripadaju tipu *Consp.* 34.1 s konkavnim donjim dijelom posude (3280H, 6879H, 6880H, 6882H). Od tih četiriju primjeraka jedan (6882H) ukrašen je aplikom u obliku rozete, na suprotnim stranama okomite stijenke, a rebro je zakošeno prema dolje. Ostali primjerci imaju horizontalno naglašeno rebro. Šest primjeraka pripada tipu *Consp.* 34.2 sa zakošenim donjim dijelom posude (230H, 234H, 307H, 309H, 1198H, 6881H). Svi su neukrašeni. Svi primjerci imaju manje-više zakošeno rebro prema dolje (Tablica 5).

duction.⁴¹ Arretine examples were decorated by appliqués (spirals, masks, rosettes...) and rouletting, while northern Italic ones are occasionally decorated by appliqués only.⁴² This type of cup is widespread and common in the entire Mediterranean and in the northern Italic and Danubian regions,⁴³ including the sites such as Magdalensberg, Emona and Carnuntum. In the area of the eastern Adriatic coast it was found at several sites, Pula (*Campus Martius*, Sv. Teodor), Bakar, Crikvenica, Krk (Porta Pisana, Šinigoj garden), Stinica, Osor (Kavanela), Pag (Caska), Burnum, Tilverium, Narona.⁴⁴

Four examples from Zaton belong to the type *Consp.* 34.1 with concave lower part of the vessel (3280H, 6879H, 6880H, 6882H). Out of these four examples, one (6882H) was decorated by a rosette-shaped appliqué on the opposite sides of the vertical wall, and the

⁴³ CONSPECTUS, 1990, 112.

⁴⁴ I. BORZIĆ, 2010, 164; A. KONESTRA, 2016, 263; R. MAKJANIĆ, 1985, 42; M. GRISONIĆ, N. STEPAN, 2017, 84; I. OŽANIĆ ROGU LJIĆ, 2011, 31; M. UGARKOVIĆ, A. KONESTRA, 2018, 81.

⁴¹ CONSPECTUS, 1990, 112.

⁴² L. MAZZEO SARACINO, 1985, 199.

⁴³ CONSPECTUS, 1990, 112.

⁴⁴ I. BORZIĆ, 2010, 164; A. KONESTRA, 2016, 263; R. MAKJANIĆ, 1985, 42; M. GRISONIĆ, N. STEPAN, 2017, 84; I. OŽANIĆ ROGU LJIĆ, 2011, 31; M. UGARKOVIĆ, A. KONESTRA, 2018, 81.

Conspectus 26

Zdjelica tipa *Consp.* 26⁴⁵ jedini je primjerak ovog tipa s radioničkim pečatom iz Zatona. Obod ove bikonične zdjelice je nenaglašen, katkad profiliran ispod gornjeg dijela oboda plitkom kanelurom. Gornji dio zdjelice je katkad ukrašen aplikama. Prijelaz u donji dio također može biti ukrašen, ruletiranjem ili jednostavnim plitkim kanelurama. Donji dio je zakošen (*Consp.* 26.1-2) ili zaobljen (*Consp.* 26.3-4). Noga je plitka i prstenasta, profilirana na razne načine. Unutrašnja strana dna varira oblikom od konveksnog, ravnog do konkavnog oblika.

rib is slanted downwards. The remaining examples have horizontally emphasized rib. Six specimens belong to the type *Consp.* 34.2 with slanted lower part of the vessel (230H, 234H, 307H, 309H, 1198H, 6881H). They are all undecorated. All examples have a rib more or less slanted downwards (Table 5).

Conspectus 26

Zaton yielded only one cup of the type *Consp.* 26⁴⁵ with a workshop stamp. Rim of this biconical cup is inconspicuous, occasionally profiled by a shallow groove under the upper part of the rim. The upper part of the cup can

SLIKA 5. Zdjelica tipa *Conspectus* 26 (foto: D. Taras)
FIGURE 5 Cup type *Conspectus* 26 (photo: D. Taras)

Ovaj oblik zdjelice nastaje u italjskim i sjevernoitaljskim radionicama početkom 1. stoljeća, a traje do sredine 1. stoljeća kada je zamjenjuje zdjelica tipa *Consp.* 27.⁴⁶ Raširen je širom carstva.⁴⁷ Na širem području istočne obale Jadrana nije česta pojava, nađen je u manjim količinama na lokalitetima: Bakar (nekropola),

be decorated with appliqués. Transition to the lower part can also be decorated, by rouletting or simple shallow grooves. Lower part is slanted (*Consp.* 26.1-2) or rounded (*Consp.* 26.3-4). The foot is shallow and annular, profiled in different ways. Inner side of the base varies in form from convex, flat to concave.

This cup form was created in the Italic and

⁴⁵ Tipološke analogije / konkordanca: *Haltern* 15a; *Goudineau* 20 i 33; *Mazzeo* 17a; *Pucci* 29.1; *Berenice* B. 229A.

⁴⁶ I. BORZIĆ, 2010, 152.

⁴⁷ CONSPECTUS, 1990, 98.

⁴⁵ Typological analogies/ concordance: *Haltern* 15a; *Goudineau* 20 and 33; *Mazzeo* 17a; *Pucci* 29.1; *Berenice* B. 229A.

Zadar, Narona, Tilurij, Burnum (Amfiteatar; Castrum).⁴⁸

Zatonski primjerak pripada tipu *Consp.* 26.1.2. Zdjelica nije ukrašena, iako postoji mogućnost da su se aplikacije nalazile na danas rekonstruiranim dijelovima posude (Sl. 5; Tablica 6, 1).

Conspetus 27

Zdjelica tipa *Consp.* 27⁴⁹ razlikuje se od prije spomenutog tipa *Consp.* 26 po oblikovanju oboda – posude ovog tipa imaju različito profilirani horizontalno istaknuti obod. Od ukrasa može biti prisutno ruletiranje, i to na obodu (*Consp.* 27.3.1). Također, katkad su prisutne profilacije gornjeg dijela posude ili prijelaza iz gornjeg u donji dio posude u obliku plitkih kanelura (*Consp.* 27.2.1-2).

Ovaj oblik zdjelice nastaje u radionicama na italskom poluotoku kao i u Lorunu⁵⁰ tijekom drugog desetljeća 1. stoljeća, s vrhuncem proizvodnje u 2. četvrtini 1. stoljeća.⁵¹ Ovaj oblik zdjelice trajao je do početka 2. stoljeća.⁵² Na širem području izvan italskog poluotoka zdjelica tipa *Consp.* 27 prilično je česta pojava i nalazi se u većem broju na više lokaliteta: Emona, Carnuntum, Uvala Marić, Brioni (Uvala Verige), Pula (*Campus Martius*), Krk (*Fulfinum*), Osor (nekropola), Zadar (nekropola), podmorje uvale Male Stinice kraj Jablanca, Burnum (Principija; Amfiteatar; Castrum), Tilurij, Narona i dr.⁵³

Zatonski primjerci (3 komada) ne pokazuju višestruke profilacije. Jednostavan ukras kanelurom ispod prijelaza iz gornjeg u donji dio posude svrstava ih u tip *Consp.* 27.1 (Sl. 6; Tablica 6, 2–4).

northern Italic workshops in the early 1st century AD, lasting until the mid-1st century AD when it was replaced by the *Consp.* 27 cup type.⁴⁶ It was widespread across the Empire.⁴⁷ It is not a common find in the wider region of the eastern Adriatic coast, but few pieces were recorded at the sites of Bakar (necropolis), Zadar, Narona, Tilurium, Burnum (Amfiteatar; Castrum).⁴⁸

The example from Zaton belongs to the type *Consp.* 26.1.2. The cup is not decorated though it is possible that there were appliqués on the presently reconstructed parts of the vessel (Fig. 5; Table 6, 1).

Conspetus 27

The cup type *Consp.* 27⁴⁹ differs from the previously mentioned type *Consp.* 26 in rim rendering – vessels of this type have horizontally pronounced rim profiled in different ways. Decorations might include rouletting on the rim (*Consp.* 27.3.1). Sometimes there are also moldings on the upper part of the vessel or at the transition from the upper to the lower part in shape of shallow grooves (*Consp.* 27.2.1-2).

This cup form was created in the workshops on the Italian peninsula as well as in Lorun in the second decade of the 1st century AD,⁵⁰ reaching the peak of the production in the 2nd quarter of the 1st century AD.⁵¹ This cup form lasted until the early 2nd century AD.⁵² The cups *Consp.* 27 are quite common in the wider region outside the Italian peninsula, evidenced more substantially at a number of sites: Emona, Carnuntum, Marić cove, Brioni (Verige bay), Pula (*Campus Martius*), Krk (*Fulfinum*), Osor (necropolis), Zadar (necropolis), seabed

⁴⁸ A. KONESTRA, 2016, 251; I. BORZIĆ, 2010, 153; R. MAKJANIĆ, 1985, 45, T. V/2.

⁴⁹ Tipološke analogije / konkordanca: *Goudineau 41; Pucci 29.7-13; Mazzeo 17B; Berenice B 229B.*

⁵⁰ L. MAZZEO SARACINO, 1985, 200–201; CONSPECTUS, 1990, 100; P. MAGGI, 2001, 134, fig. 6.

⁵¹ I. BORZIĆ, 2010, 153.

⁵² L. MAZZEO SARACINO, 1985, 201; 2000, 36, fig. 2.

⁵³ A. KONESTRA, 2015, 160, Tab. 6, 201, T. 6:7; 2016, 252; I. BORZIĆ, 2010, 154–156; R. MAKJANIĆ, 1985, 41; I. MIHOLJEK, I. STOJEVIĆ, 2012, 151.

⁴⁶ I. BORZIĆ, 2010, 152.

⁴⁷ CONSPECTUS, 1990, 98.

⁴⁸ A. KONESTRA, 2016, 251; I. BORZIĆ, 2010, 153; R. MAKJANIĆ, 1985, 45, T. V/2.

⁴⁹ Typological analogies/ concordance: *Goudineau 41; Pucci 29.7-13; Mazzeo 17B; Berenice B 229B.*

⁵⁰ L. MAZZEO SARACINO, 1985, 200–201; CONSPECTUS, 1990, 100; P. MAGGI, 2001, 134, fig. 6.

⁵¹ I. BORZIĆ, 2010, 153.

⁵² L. MAZZEO SARACINO, 1985, 201; 2000, 36, fig. 2.

SLIKA 6. Zdjelica tipa *Conspectus* 27 (foto: D. Taras)
 FIGURE 6 Cup type *Conspectus* 27 (photo: D. Taras)

Conspectus 29

Zdjelica tipa *Consp.* 29⁵⁴ jednostavna je cilindrična zdjelica na širokoj i plitkoj profiliranoj prstenastoj nozi. Obod je horizontalno proširen i može biti profiliran. Tijelo je ukrašeno plitkim i uskim horizontalnim kanelurama.

Ovaj oblik zdjelice nastaje u aretinskim radionicama i karakterističan je srednjoitalski proizvod, iako se proizvodi i u sjevernoitalskim radionicama, rijetko.⁵⁵ Vrijeme nastanka smješta se krajem augustovskog doba, a vrhunac proizvodnje doživljava tijekom tiberijevsko-klaudijevskog doba, kada se izvozi na sjevernoitalsko područje, kao i u Norik i Panoniju.⁵⁶ Na ostalim područjima carstva ovaj se oblik također pojavljuje, ali nigdje u velikom broju.⁵⁷ Vremenski, ovaj se oblik zdjelice pojavljuje i do početka 2. stoljeća, najvjerojatnije u kasnoitalskoj i kasnopadanskoj proizvodnji.⁵⁸

Zatonski primjerci (2 komada) pokazuju

of Mala Stinica cove near Jablanac, Burnum (Principia; Amphitheatre; Castrum), Tilurium, Naronna etc.⁵³

The examples from Zaton (3 pieces) do not exhibit multiple moldings. Simple decoration of groove under the transition from the upper to lower part of the vessel classifies them to the type *Consp.* 27.1 (Fig. 6; Table 6, 2-4).

Conspectus 29

The cup type *Consp.* 29⁵⁴ is a simple cylindrical cup on a wide and shallowly profiled ring base. The rim is horizontally widened and can be profiled. The body is decorated with shallow and narrow horizontal grooves.

This cup form was created in the Arretine workshops and it is a characteristic central Italic product, though it is also manufactured in the northern Italic workshops, but rarely.⁵⁵ These cups were produced from the late Augustan era, and the production peaked during

⁵⁴ Tipološke analogije / konkordanca: *Goudineau* 41b; *Pucci* 39; *Mazzeo* 21; *Dragendorff* 4; *Ritterling* IIB; *Berenice* 226B.

⁵⁵ I. BORZIĆ, 2010, 157; G. PUCCI, 1985, 397.

⁵⁶ L. MAZZEO SARACINO, 1985, 203; G. PUCCI, 1985, 397; *CONSPLECTUS*, 1990, 104.

⁵⁷ *CONSPLECTUS*, 1990, 104.

⁵⁸ I. BORZIĆ, 2010, 157.

⁵³ A KONESTRA, 2015, 160, Tab. 6, 201, T. 6:7; 2016, 252; I. BORZIĆ, 2010, 154-156; R. MAKJANIĆ, 1985, 41; I. MIHOLJEK, I. STOJEVIĆ, 2012, 151.

⁵⁴ Typological analogies/ concordance: *Goudineau* 41b; *Pucci* 39; *Mazzeo* 21; *Dragendorff* 4; *Ritterling* IIB; *Berenice* 226B.

⁵⁵ I. BORZIĆ, 2010, 157; G. PUCCI, 1985, 397.

SLIKA 7. Zdjelica tipa *Conspectus 29* (foto: D. Taras)
 FIGURE 7 Cup type *Conspectus 29* (photo: D. Taras)

jednostavno profiliranu okomitu stijenku posude s horizontalno istaknutim obodom zaravnjenim na vrhu, čime ih smještamo u podtip *Consp.* 20.1.1 (Sl. 7; Tablica 6, 5–6).⁵⁹

Conspectus 36

Zdjelica tipa *Consp.* 36⁶⁰ jednostavna je poluloptasta zdjelica na plitkoj manje ili više profiliranoj prstenastoj nozi. Obod je najčešće nenaglašen, može biti jednostavno profiliran. Tijelo može biti ukrašeno ruletiranim pojašom, rijetko kada aplikom.

Ovaj oblik zdjelice nastaje na italskom poluotoku razvojem iz zdjelice tipa *Lamboglia 21* keramike s crnim premazom.⁶¹ Vrijeme nastanka smješta se dosta rano, već između 30. i 20. godine pr. Kr., dok se na sjevernoitalskom području pojavljuje oko 20. godine pr. Kr.⁶² Najveću popularnost dobiva tijekom

the Tiberian-Claudian period when they were exported to the northern Italy region, as well as to Noricum and Pannonia.⁵⁶ This form appears in other parts of the Empire, but not in large quantities.⁵⁷ In terms of chronology, this cup form is present until the beginning of the 2nd century AD, most probably in the late Italic and late Padan production.⁵⁸

The examples from Zaton (2 pieces) exhibit simply profiled vertical wall with horizontally pronounced rim flattened at the top, thus belonging to the subtype *Consp.* 20.1.1 (Fig. 7; Table 6, 5-6).⁵⁹

Conspectus 36

The cup type *Consp.* 36⁶⁰ is a simple hemispherical cup on a shallow, more or less profiled ring base. The rim is usually inconspic-

⁵⁹ CONSPECTUS, 1990, 104.

⁶⁰ Tipološke analogije / konkordanca: *Haltern 6; Goudineau 21; Pucci 31/1-5; Mazzeo 2 i 23; Berenice B228A; Dragendorff 40; Ritterling 8.*

⁶¹ I. BORZIĆ, 2010, 164.

⁶² C. GOUDINEAU, 1968, 291; G. PUCCI, 1985, 394, T. CXXIX/ 2-8.

⁵⁶ L. MAZZEO SARACINO, 1985, 203; G. PUCCI, 1985, 397; CONSPECTUS, 1990, 104.

⁵⁷ CONSPECTUS, 1990, 104.

⁵⁸ I. BORZIĆ, 2010, 157.

⁵⁹ CONSPECTUS, 1990, 104.

⁶⁰ Typological analogies/ concordance: *Haltern 6; Goudineau 21; Pucci 31/1-5; Mazzeo 2 and 23; Berenice B228A; Dragendorff 40; Ritterling 8.*

SLIKA 8. Zdjelica tipa *Conspectus* 36 (foto: D. Taras)
 FIGURE 8 Cup type *Conspectus* 36 (photo: D. Taras)

prve polovice 1. stoljeća, kada se razvija podtip s vertikalnijim gornjim dijelom stijenke.⁶³ Ovaj oblik zdjelice traje do sredine 2. stoljeća, s pojedinim primjercima otkrivenima u grobnim kontekstima 3. stoljeća.⁶⁴

Zatonski primjerak pokazuje nenaglašeni obod jednostavno profiliran tankom kanelurom pod vrhom i okomiti gornji dio stijenke zdjelice, čime ga smještamo u podtip *Consp.* 36.4.2 (Sl. 8; Tablica 6, 7).⁶⁵

Zdjelice nedefiniranih tipova

Broj ulomaka sigilatnih zdjelica neidentificiranog tipa s radioničkim pečatom mnogo je veći od prije prebrojenih zdjelica definiranog tipa. Obradeno je više od dvadeset dna zdjelica na profiliranim prstenastim nogama koje nije moguće morfološki povezati s određenim tipovima. Zajednička karakteristika svih primjeraka je konkavno dno s unutrašnje strane

uous, it can be simply profiled. The body can be decorated with a band of rouletting, or less commonly with an appliqué.

This cup form was created on the Italian peninsula developing from the cup type *Lamboglia* 21 of black glazed ware.⁶¹ It appeared as early as between 30 and 20 BC, and in the northern Italic region around 20 BC.⁶² It was most popular in the first half of the 1st century AD when a subtype with vertical upper part of the wall developed.⁶³ This cup form lasted until the mid-2nd century AD, though certain examples were recovered from the 3rd-century grave contexts.⁶⁴

The example from Zaton is characterized by an inconspicuous rim simply profiled by a thin groove under the edge and vertical upper part of the cup wall, thus belonging to the subtype *Consp.* 36.4.2 (Fig. 8).⁶⁵

⁶³ I. BORZIĆ, 2010, 164–165; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 204, T. LXIII/12–20.

⁶⁴ A. KONESTRA, 2016, 266; M. LAVIZZARI PEDRAZZINI, 1985, 361; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 204–205.

⁶⁵ CONSPECTUS, 1990, 114.

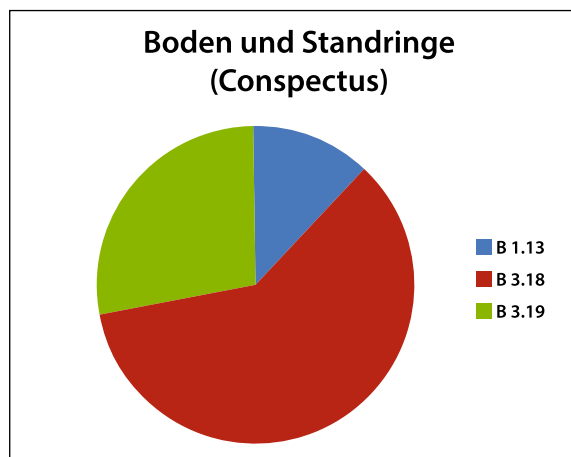
⁶¹ I. BORZIĆ 2010, 164.

⁶² C. GOUDINEAU, 1968, 291; G. PUCCI, 1985, 394, T. CXXIX/ 2–8.

⁶³ I. BORZIĆ, 2010, 164–165; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 204, T. LXIII/12–20.

⁶⁴ A. KONESTRA, 2016, 266; M. LAVIZZARI PEDRAZZINI, 1985, 361; L. MAZZEO SARACINO, 1985, 204–205.

⁶⁵ CONSPECTUS, 1990, 114.

SLIKA 9. Grafikon raspodjele zdjelica nedefiniranih tipova prema obliku dna s nogom (priređio: D. Taras)
 FIGURE 9 Cups of undefined types by ring foot shape (author: D. Taras)

te *in planta pedis* radionički pečat (Tablica 7).

Dna zdjelica su podijeljena prema klasifikaciji dna u *Boden und Standringe* poglavlju u *Conspectusu*,⁶⁶ s najviše primjeraka (12 komada) u B 3.18 podtipu dna zaobljene zdjelice na prstenastoj nozi. Podtip B 3.19 broji 6 primjeraka, a B 3.13 3 primjerka (Sl. 9).

PEČATI

Označavanje posuda pečatima majstora seže u doba prije nastanka tere sigilate – prve pečate majstora nalazimo na crno glaziranim posudama. Pečati majstora na sigilatnim posudama različiti su s obzirom na mjesto i vrijeme proizvodnje keramičkih posuda. Na posudama iz doba Rimske Republike odlikuju se četvrtastim oblicima koji su radijalno raspoređeni po dnu posude, s monogramom samog majstora sastavljenog od dvaju ili više slova. S vremenom se oblik pečata mijenja – pravokutnici se povećavaju tako da u njih stane ime majstora (katkad i radnika) u dva reda. Tijekom sredine i kraja Augustova vremena pojavljuju se i drukčiji oblici pečata: ovalni (katkad unutar vegetabilnog vijenca – radionica u Puteoli), kao i trolisni, četverolisni i oni u obliku *ta-*

Cups of undefined types

The number of sherds of unidentified sigillata cups with workshop stamps is much bigger than the previously listed cups of known types. Over twenty cup bases on profiled ring bases were studied that could not be associated morphologically with certain types. Common trait of all the examples is a base concave on the inside and the *in planta pedis* workshop stamp (Table 7).

Cup bases were divided according to the classification of bases in *Boden und Standringe* in *Conspectus*,⁶⁶ with most examples (12 pieces) in the B 3.18 subtype of the base of a rounded cup on ring base. The B 3.19 subtype is represented with 6 examples, and B 3.13 with 3 examples (Fig. 9).

STAMPS

Marking vessels with potter's stamps dates back to the time before the emergence of *terra sigillata*. The first stamps of master potters were found on black glazed pottery. Potter's stamps on sigillata ware differ with regard to place and time of manufacture of the pottery vessels. On the vessels dating to the Roman Republic, they are characterized by square forms in radial distribution on the vessel base, with a potter's monogram consisting of two or more letters. Over time the stamp form changed: rectangles were enlarged so that they could fit master potter's (occasionally also worker's) name in two lines. In the middle and late part of the Augustan period other forms of stamps appeared such as oval examples (sometimes in a vegetal wreath – workshop in Puteoli), as well as trefoil, quatrefoil forms, or the ones in shape of *tabula ansata* (all three shapes are characteristic of the master Ateius' workshop).⁶⁷

⁶⁶ CONSPECTUS, 1990, 153–164.

⁶⁶ CONSPECTUS, 1990, 153–164.

⁶⁷ CONSPECTUS, 1990, 147.

bulae ansatae (sva tri oblika karakteristična za radionicu majstora Ateja).⁶⁷

Najčešći oblik pečata u vrijeme nakon Augusta je oblik stopala (*in planta pedis*) s imenom. Pojavljuje se između 15. i 20. godine, u vrijeme kada prestaje import italske sigilate na sjeverna područja. Raširen je po čitavoj mediteranskoj regiji, dok je na sjeveru (Galija, Germanija) rijetka pojava. Relativno male dimenzije ovakvog pečata ograničile su dužinu teksta unutar pečata: nalazimo samo *cognomen*, *cognomen* s jednim do dva inicijala *tria nominae*, ili cijeli *tria nomina* u inicijalima.⁶⁸

Razlozi za stavljanje imena majstora na posude su višestruki: oznaka kvalitete koju majstor garantira svojim pečatom, lakša kontrola proizvodnje, reklama.⁶⁹

Gotovo svi pečati na sigilatnim posudama iz Zatona pripadaju tipu *in planta pedis*, samo je jedan u formi *tabulae ansatae*, anepigrafski. Od 70 pečata, jedan je pisan grčkim pismom, ostali su latinični. Osam je pečata u potpunosti nečitljivo, dok se kod ostalih 63 vidi barem jedno slovo.

ALB(N?) (6893H) – Pečat je na dnu zdjelice neodređenog oblika. Vjerojatno je riječ o majstoru iz Padske nizine pod imenom Albanus, koji se pojavljuje u prvoj polovici 1. stoljeća.⁷⁰ Također, spomen istog imena nalazimo na dnu tanjura s osorske nekropole, ali u obliku __BANI.⁷¹ Isto se ime pojavljuje i u bazi podataka RGZM pod OCK brojem 61.8, na više lokaliteta: Magdalensberg, Valli Gr. Veronesi.⁷²

AT^EREN^T (3788H), **AT^ER_N^T** (6892H) – Pečat je na dnu zdjelice neodređenog oblika. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom A. Terentius,⁷³ čiji se proizvodi pojavljuju tijekom cijele prve polovice 1.

The most common stamp form in the period after Augustus is the shape of a footprint (*in planta pedis*) with a name. It appeared between AD 15 and 20, when import of the Italic sigillata to the northern regions ceased. It was widespread in the entire Mediterranean region while it rarely appears in the north (Gaul, Germania). Relatively small dimensions of this stamp limited the size of the text within the stamp: we find only *cognomen*, *cognomen* with one or two initials of *tria nomina*, or entire *tria nomina* in initials.⁶⁸

There are several reasons for writing the name of the potter on the vessel: to mark the high quality that the potter guarantees with his stamp, to facilitate the control of the manufacture, or merely to advertise.⁶⁹

Almost all stamps on sigillata ware from Zaton belong to the *in planta pedis* type. Only one anepigraphic example is in the *tabula ansata* form. Out of 70 stamps, one was written in the Greek alphabet, all others are in the Latin script. Eight stamps are completely illegible, while at least one letter is recognizable on the remaining 63 examples.

ALB(N?) (6893H) – Stamp on the base of a cup of undefined form. Probably it refers to a potter known as Albanus from the Po Valley, appearing in the first half of the 1st century AD.⁷⁰ The same name is mentioned on the base of a plate from the necropolis of Osor, only in form __BANI.⁷¹ The identical name can also be found in the RGZM database under OCK number 61.8, at several sites: Magdalensberg, Valli Gr. Veronesi.⁷²

AT^EREN^T (3788H), **AT^ER_N^T** (6892H) – Stamps on the base of a cup of undefined form. The stamp bears a mention of a northern Italic potter named A. Terentius,⁷³

⁶⁷ CONSPECTUS, 1990, 147.

⁶⁸ CONSPECTUS, 1990, 148.

⁶⁹ G. FULLE, 1997, 31.

⁷⁰ OCK, 2000, 86, br. 61.8.

⁷¹ R. MAKJANIĆ, 1985, 56, br. 46.

⁷² RGZM, OCK 61.7.

⁷³ OCK, 2000, 421, br. 2066.6 (inv. br. 3788H), br. 2066.7 (inv. br. 6892H).

⁶⁸ CONSPECTUS, 1990, 148.

⁶⁹ G. FULLE, 1997, 31.

⁷⁰ OCK, 2000, 86, no. 61.8.

⁷¹ R. MAKJANIĆ, 1985, 56, no. 46.

⁷² RGZM, OCK 61.7.

⁷³ OCK, 2000, 421, no. 2066.6 (inv. no. 3788H), no. 2066.7 (inv. no. 6892H).

stoljeća. Većina njegovih proizvoda pronađena je na emilijsko-venetskom području, kao i na okolnim područjima koja gravitiraju prema sjevernoitalskom području poput Norika, Panonije i Dalmacije.⁷⁴

CCLOSA^B (6872H) – Pečat je na dnu tanjura nepoznatog tipa (*Consp.* B 2.7). Riječ je o aretinskom majstoru pod imenom C. Clo(dius) Sabi(nus), koji je djelovao u drugoj polovici 1. stoljeća.⁷⁵ Njegovi proizvodi nađeni su na lokalitetima na cijelom italskom poluotoku i šire, kao npr. u Emoni⁷⁶ i Sisciji⁷⁷.

IANVARI (6864H) – Pečat na dnu tanjura tipa *Consp.* 3. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom Ianuarius, koji je djelovao u dolini rijeke Po.⁷⁸ Njegovi su proizvodi nađeni na Magdalensbergu⁷⁹ i Emoni⁸⁰.

H^EXOR (6876H) – Pečat na dnu tanjura neodređenog tipa. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom Hexor, koji je djelovao u dolini rijeke Po.⁸¹ Njegovi su proizvodi nađeni na južnoitalskom području (Ordon⁸²) i na sjevernoitalskom području i gravitirajućim provincijama (Altino⁸³, Aquileia⁸⁴, Russi⁸⁵, Emona⁸⁶).

LA[T]NI (4073H), **LATNI** (2681H), **LATNI** (2679H) – Pečat na dnu zdjelice neodređenog tipa. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom Latinus, koji je djelovao u dolini rijeke Po u drugoj polovici 1.

whose products were present throughout the first half of the 1st century AD. Most of his products were found in the Emilia-Veneto region, as well as in the surrounding areas of the northern Italic region such as Noricum, Panonia and Dalmatia.⁷⁴

CCLOSA^B (6872H) – Stamp on the base of a plate of unknown type (*Consp.* B 2.7) referring to an Arretine potter known as C. Clo(dius) Sabi(nus), who was active in the second half of the 1st century AD.⁷⁵ His products were found at the sites on the entire Italian peninsula and beyond, for instance in Emona⁷⁶ and Siscia.⁷⁷

IANVARI (6864H) – Stamp on the base of the plate type *Consp.* 3 referring to a northern Italic potter named Ianuarius, who worked in the Po Valley.⁷⁸ His products were found in Magdalensberg⁷⁹ and Emona.⁸⁰

H^EXOR (6876H) – Stamp on the base of a cup of undefined type referring to a north Italic potter known as Hexor, who worked in the Po Valley.⁸¹ His products were found in the south Italic region (Ordon⁸²), the northern Italic region and nearby provinces (Altino,⁸³ Aquileia,⁸⁴ Russi,⁸⁵ Emona⁸⁶).

LA[T]NI (4073H), **LATNI** (2681H), **LATNI** (2679H) – Stamps on the base of a cup of undefined type referring to a northern Italic potter named Latinus, who worked in the Po Valley in the second half of the 1st century

⁷⁴ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977, 259–260; S. ZABEHLICKY-SCHEFFENEGGER, 1998, 250–251; P. M. KENRICK, 2000, 51 (Fig. 5); VASA RUBRA, 2007, 230; I. BORZIĆ, 2013, 140.

⁷⁵ OCK, 2000, 185, br. 589.1.

⁷⁶ LJ. PLESNIČAR-GEC, 1972, 249, grob 715; T. CLXIV, 715.4.

⁷⁷ R. KOŠČEVIĆ, R. MAKJANIĆ, 1995, 52, sl. 33/ 9a-b, T. 63.129.

⁷⁸ OCK, 2000, 252, br. 962.

⁷⁹ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977, T. 104.1.

⁸⁰ LJ. PLESNIČAR-GEC, 1972, 122, grob 730; T. CLXVIII, 730.7.

⁸¹ OCK, 2000, 250, 945.1.

⁸² M. VANDERHOEVEN, 1988, 67, br. 232.

⁸³ G. L. RAVAGNAN, 1985, 195, br. 115.

⁸⁴ OCK, 2000, 250, 945 (660).

⁸⁵ L. MAZZEO SARACINO, 1977, 102, fig. 14, 16 (br. 1050).

⁸⁶ S. PETRU, 1972, T. 36.17, grob 549.2.

⁷⁴ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977, 259-260; S. ZABEHLICKY-SCHEFFENEGGER, 1998, 250-251; P. M. KENRICK, 2000, 51 (Fig. 5); VASA RUBRA, 2007, 230; I. BORZIĆ 2013, 140.

⁷⁵ OCK, 2000, 185, no. 589.1.

⁷⁶ LJ. PLESNIČAR-GEC, 1972, 249, grave 715, T. CLXIV, 715.4.

⁷⁷ R. KOŠČEVIĆ, R. MAKJANIĆ, 1995, 52, fig. 33/ 9a-b, T. 63.129.

⁷⁸ OCK, 2000, 252, no. 962.

⁷⁹ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977, T. 104.1.

⁸⁰ LJ. PLESNIČAR-GEC, 1972, 122, grave 730, T. CLXVIII, 730.7.

⁸¹ OCK, 2000, 250, 945.1.

⁸² M. VANDERHOEVEN, 1988, 67, no. 232.

⁸³ G. L. RAVAGNAN, 1985, 195, no. 115.

⁸⁴ OCK, 2000, 250, 945 (660).

⁸⁵ L. MAZZEO SARACINO, 1977, 102, fig. 14, 16 (no. 1050).

⁸⁶ S. PETRU, 1972, T. 36.17, grave 549.2.

stoljeća.⁸⁷ Njegovi su proizvodi nađeni u Altinu⁸⁸ i Poetoviu⁸⁹.

L_MC_ (6871H) – Pečat na dnu tanjura tipa *Consp.* 3. Moguće je da nije riječ o italskoj sigilati, već o lokalnom majstoru pod imenom L. M() Co() s područja *Poetovia*.⁹⁰

L · P · P (2876H) – Pečat na dnu zdjelice tipa *Consp.* 26. Moguće je da je riječ o majstoru pod imenom L. Petro(nius) Pud(ens), koji je djelovao u drugoj polovici 1. stoljeća. Pečati u ovom obliku nađeni su u Pompejima.⁹¹

L RAS · GE(R) (6898H) – Pečat na dnu zdjelice neodređenog tipa. Riječ je o majstoru pod imenom L. Ras() Ger(), vjerojatno s područja Etrurije.⁹² Djelovao je od 30. do 70. godine. Pečat ovog oblika nađen je na nekoliko posuda u Rimu,⁹³ dok je na bližim područjima nađen u Poetoviu⁹⁴ i Emoni⁹⁵.

MANNE (1343H) – Pečat na dnu zdjelice tipa *Consp.* 29. Riječ je o srednjoitalskom majstoru pod imenom Manneius, koji je djelovao na području Arezza i Torrite di Siene, od 30. do 70. godine.⁹⁶ Pečat ovog oblika nađen je na posudama u Aquilei, Arezzu, Bolseni, Chiusi, Torrita di Siena, dok je na području današnje Hrvatske nađen u Osijeku.⁹⁷

MOC? (6870H) – Pečat na dnu tanjura tipa *Consp.* 3. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom M. O() C() koji je djelovao oko sredine 1. stoljeća.⁹⁸ Pečat ovog oblika nađen je na sjevernoitalskom području (Locarno, Malesco), dok je na području današnje Hrvatske nađena posuda s pečatom ovog majstora u Sisku.⁹⁹

MOSCI (3280H) – Pečati na dnu zdjelice

AD.⁸⁷ His products were found in Altino⁸⁸ and Poetovio.⁸⁹

L_MC_ (6871H) – Stamp on the base of a *Consp.* 3 plate. It is possible it was not Italic *sigillata*, but a product of a local potter named L. M() Co() from the area of *Poetovio*.⁹⁰

L · P · P (2876H) – Stamp on the base of a *Consp.* 26 cup. Possibly it refers to a potter named L. Petro(nius) Pud(ens), who was active in the second half of the 1st century AD. Stamps of this form were found in Pompeii.⁹¹

L RAS · GE(R) (6898H) – Stamp on the base of a cup of undetermined type referring to a potter named L. Ras() Ger(), probably from the Etruria region.⁹² He was active from AD 30 to 70. Stamp of this form was found on several vessels in Rome,⁹³ and closer to our region in Poetovio⁹⁴ and Emona.⁹⁵

MANNE (1343H) – Stamp on the base of a *Consp.* 29 cup referring to a central Italic potter named Manneius, who was active in the area of Arezzo and Torrita di Siena, from AD 30 to 70.⁹⁶ Stamp of this form was found on the vessels in Aquileia, Arezzo, Bolsena, Chiusi, Torrita di Siena, while the region of present-day Croatia is represented by a find from Osijek.⁹⁷

MOC? (6870H) – Stamp on the base of a *Consp.* 3 plate referring to a northern Italic potter named M. O() C() who was active around the mid-1st century AD.⁹⁸ Stamp of this form was found in the northern Italic region (Locarno, Malesco), while the region of present-day Croatia is represented by a vessel with this potter's stamp from Sisak.⁹⁹

⁸⁷ OCK 2000, 250, br. 1022.2.

⁸⁸ G. L. RAVAGNAN, 1985, 209, br. 214.

⁸⁹ OCK, 2000 260, br. 1022.2.

⁹⁰ OCK, 2000 266, br. 1070.1; I. MIKL CURK, 1976, T 7.30.

⁹¹ OCK, 2000 326, br. 1431.7.

⁹² OCK, 2000, 352, br. 1620.2.

⁹³ E. SCHINDLER-KAUDELKA, 1984, no. 63.

⁹⁴ OCK, 2000, 352, no. 1620.

⁹⁵ S. PETRU, 1972, 137, pl. 107.1, br. 435.

⁹⁶ OCK, 2000, 272, 1099.13.

⁹⁷ D. GABLER, 1973, 41 br. 9, sl. 5.5.

⁹⁸ OCK, 2000, 306, br. 1307.1.

⁹⁹ R. KOŠČEVIĆ, R. MAKJANIĆ, 1995, 53, sl. 33.22, T. 66.188.

⁸⁷ OCK 2000, 250, no. 1022.2.

⁸⁸ G. L. RAVAGNAN, 1985, 209, no. 214.

⁸⁹ OCK, 2000 260, no. 1022.2.

⁹⁰ OCK, 2000 266, no. 1070.1; I. MIKL CURK, 1976, T. 7.30.

⁹¹ OCK, 2000 326, no. 1431.7.

⁹² OCK, 2000 352, no. 1620.2.

⁹³ E. SCHINDLER-KAUDELKA, 1984, No. 63.

⁹⁴ OCK, 2000, 352, no. 1620.

⁹⁵ S. PETRU, 1972, 137, pl. 107.1, no. 435.

⁹⁶ OCK, 2000, 272, 1099.13.

⁹⁷ D. GABLER, 1973, 41 no. 9, fig. 5.5.

⁹⁸ OCK, 2000, 306, no. 1307.1.

⁹⁹ R. KOŠČEVIĆ, R. MAKJANIĆ, 1995, 53, fig. 33.22, T. 66.188.

tipa *Consp.* 34. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom M. S. Moschvs, koji je djelovao nakon 15. godine. Pečati ovog oblika nađeni su na sjevernoitalskom području (Rovigo, Polesine, Budrio).¹⁰⁰

MSMOSC (5405H), **_MOSC** (6862H), **_MOSC** (4090H), **MSMO__** (6865H), **M(R?) MOSC** (4280H), **M · S__** (6886H), **M · S · M** (5402H), **M · S · M** (6889H) – Pečati na dnu tanjura *Consp.* 3, *Consp.* 21, nepoznatog tipa tanjura, zdjelice *Consp.* 36 i na dvama neodređenim tipovima zdjelice. Riječ se o kasnijoj varijanti pečata majstora pod imenom M. S. Moschvs, koji je datiran u vrijeme od 30. do 50. godine i dalje. Nađen je na više sjevernoitalskih lokaliteta (Bologna, Verona, Aquileia, Padova),¹⁰¹ dok su izvan italskog poluotoka nađene posude s pečatom ovog majstora u Magdalensbergu, Emoni,¹⁰² Apsorusu¹⁰³ i (vjerojatno) Sisciji¹⁰⁴. Pečati ovog majstora najbrojniji su od svih nađenih na lokalitetu u Zatonu.

MSPAC (6890H) – Pečat na dnu zdjelice neodređenog tipa. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom M. S() Pac(), koji je djelovao nakon 15. godine.¹⁰⁵ Pečat ovog oblika nađen je na malom broju lokaliteta na italskom tlu (Russi¹⁰⁶, Altino¹⁰⁷).

RIV[I] (3271H) – Pečat na dnu tanjura neodređenog tipa. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom Rivvs, koji je djelovao nakon 15. godine. Specijalizirao se za izradu tanjura, pečat ovog oblika nalazimo na rijetkim sjevernoitalskim lokalitetima (Adria¹⁰⁸, Russi¹⁰⁹) i na Magdalensbergu¹¹⁰.

MOSCI (3280H) – Stamp on the base of a *Consp.* 34 cup referring to a northern Italic potter named M. S. Moschvs, who was active after AD 15. Stamps of this form were found in the northern Italic region (Rovigo, Polesine, Budrio).¹⁰⁰

MSMOSC (5405H), **_MOSC** (6862H), **_MOSC** (4090H), **MSMO__** (6865H), **M(R?) MOSC** (4280H), **M · S__** (6886H), **M · S · M** (5402H), **M · S · M** (6889H) – Stamps on the bases of the *Consp.* 3, *Consp.* 21 plates, of an unknown plate type, the *Consp.* 36 cup and two undefined cup types. It is a later variant of the stamp of a potter named M. S. Moschvs, dated to the period from AD 30 to 50 and onwards. It was found at several northern Italic sites (Bologna, Verona, Aquileia, Padua),¹⁰¹ while finds outside the Italian peninsula comprise artifacts from Magdalensberg, Emona,¹⁰² Apsorus¹⁰³ and (probably) Siscia.¹⁰⁴ This potter's stamps are the most numerous of all the stamps recovered at the site of Zaton.

MSPAC (6890H) – Stamp on the base of a cup of undetermined type referring to a northern Italic potter named M. S() Pac(), who was active after AD 15.¹⁰⁵ Stamp of this form was found at few sites in the Italic regions (Russi,¹⁰⁶ Altino¹⁰⁷).

RIV[I] (3271H) – Stamp on the base of a plate of undetermined type referring to a northern Italic potter named Rivvs, who was active after AD 15. He was specialized in plate production. Stamp of this form can be found at few northern Italic sites (Adria,¹⁰⁸ Russi¹⁰⁹)

¹⁰⁰ OCK, 2000, 286, 1190.2.

¹⁰¹ OCK, 2000, 375, 1757.1 (inv. br. 4090H, 4280H), 1757.2 (inv. br. 5405H, 6862H), 1757.5 (inv. br. 5402H, 6865H, 6889H), 1757.6 (6886H).

¹⁰² LJ. PLESNIČAR GEC, 1972, 209, grob 383.11, T. CIII 383.16.

¹⁰³ R. MAKJANIĆ, 1985, 43, T. 5.48.

¹⁰⁴ R. KOŠČEVIĆ, R. MAKJANIĆ, 1995, 54, sl. 33.29, T. 57.29.

¹⁰⁵ OCK, 2000, 375, br. 1759.1.

¹⁰⁶ L. MAZZEO SARACINO, 1977, 45, sl. 14, 16, br. 156.

¹⁰⁷ G. L. RAVAGNAN, 1985, 230, br. 307, T. 6/307.

¹⁰⁸ OCK, 2000, 367, 1707.1.

¹⁰⁹ L. MAZZEO SARACINO, 1977, 105, sl. 15, 17, br. 1084.

¹¹⁰ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977, T. 115.1.

¹⁰⁰ OCK, 2000, 286, 1190.2.

¹⁰¹ OCK, 2000 375,1757.1 (inv. no. 4090H, 4280H), 1757.2 (inv. no. 5405H, 6862H), 1757.5 (inv. no. 5402H, 6865H, 6889H), 1757.6 (6886H).

¹⁰² L. PLESNIČAR GEC, 1972, 209, grob 383.11; T CIII 383.16.

¹⁰³ R. MAKJANIĆ, 1985, 43, T 5.48.

¹⁰⁴ R. KOŠČEVIĆ, R. MAKJANIĆ, 1995, 54; fig. 33.29, T. 57.29.

¹⁰⁵ OCK, 2000, 375, no. 1759.1.

¹⁰⁶ L. MAZZEO SARACINO, 1977, 45, fig. 14, 16, no. 156.

¹⁰⁷ G. L. RAVAGNAN, 1985, 230, no. 307, T. 6/307.

¹⁰⁸ OCK, 2000, 367, 1707.1.

¹⁰⁹ L. MAZZEO SARACINO, 1977, 105, fig. 15, 17, no. 1084.

[C]V^AEBRG (2722H) – Pečat na dnu zdjelice tipa *Consp.* 29. Riječ je o aretinskom majstoru pod imenom C. Ve() Berg(), koji je djelovao nakon 30. godine.¹¹¹ Pečat ovog oblika nalazimo na srednjoitalskom (Rim, Arezzo),¹¹² sjevernoafričkom (Tidis¹¹³, Tunis¹¹⁴) i istočnomediteranskom (Korint¹¹⁵) području, dok je izvan italiskog poluotoka nađena posuda s pečatom ovog majstora u Emoni¹¹⁶.

MSEROS (6868H) – Pečat na dnu tanjura tipa *Consp.* 3. Riječ je o sjevernoitalskom majstoru pod imenom M. S() Eros koji je djelovao u drugoj polovici 1. stoljeća. Moguće je da je ovdje riječ i o deformiranom pečatu majstora M. S() Moschvs-a¹¹⁷. Pečat ovog oblika nađen je u Altinu¹¹⁸.

Anepigrafski

in planta pedis bez teksta (6883H) – Pečat na dnu zdjelice tipa *Consp.* 27. Riječ je o nepoznatom majstoru koji je djelovao nakon 15. godine.¹¹⁹

in planta pedis riblja kost (5500H) – dno tanjura tipa *Consp.* 3

tabula ansata, prazna (6879H) – *Consp.* 34 zdjelica

Nepoznati

AT[M]E (6891H) – dno zdjelice neodređenog tipa

[A]CAP (6896H) – dno zdjelice neodređenog tipa, lijevi kraj pečata nije sačuvan

ACOM__ (6863H) – dno tanjura tipa *Consp.* 3

ALVS (6887H) – dno zdjelice neodređenog tipa

¹¹¹ OCK, 2000, 468, br. 2331.2.

¹¹² OCK, 2000, 468, br. 2331.

¹¹³ R. GUÉRY, 1994, 139, br. 726, sl. 5 (726), 18 (725).

¹¹⁴ OCK, 2000, 468, br. 2331 (2245).

¹¹⁵ RGZM – neobjavljene bilješke i fotografije ustupio dr. K. W. Slane.

¹¹⁶ LJ. PLESNIČAR GEC, 1972, 51, grob 236.2, T. 65.17.

¹¹⁷ OCK, 2000, 375, 1755.1.

¹¹⁸ G. L. RAVAGNAN, 1985, 230, br. 304, T. 6/304.

¹¹⁹ OCK, 2000, 516, 2557.

and in Magdalensberg.¹¹⁰

[C]V^AEBRG (2722H) – Stamp on the base of a *Consp.* 29 cup referring to an Arretine potter named C. Ve() Berg(), who was active after AD 30.¹¹¹ Stamps of this form were found in the central Italic region (Rome, Arezzo),¹¹² in north Africa (Tiddis,¹¹³ Tunis¹¹⁴) and eastern Mediterranean (Corinth¹¹⁵). Outside the Italian peninsula, a vessel with this potter's stamp was also found in Emona.¹¹⁶

MSEROS (6868H) – Stamp on the base of a *Consp.* 3 plate referring to a northern Italic potter named M. S() Eros who was active in the second half of the 1st century AD. Possibly it could also be a deformed stamp of the potter M. S() Moschvs.¹¹⁷ Stamp of this form was found in Altino.¹¹⁸

Anepigraphic

in planta pedis without text (6883H) – stamp on the base of a *Consp.* 27 cup referring to an unknown potter active after AD 15.¹¹⁹

in planta pedis fish bone (5500H) – base of a *Consp.* 3 plate

tabula ansata, empty (6879H) – *Consp.* 34 cup

Unknown

AT[M]E (6891H) – base of a cup of undetermined type

[A]CAP (6896H) – base of a cup of undetermined type. Left end of the stamp missing.

ACOM__ (6863H) – base of a plate type *Consp.* 3

ALVS (6887H) – base of a cup of undeter-

¹¹⁰ M. SCHINDLER, S. SCHEFFENEGGER, 1977, T 115.1.

¹¹¹ OCK, 2000, 468, no. 2331.2.

¹¹² OCK, 2000, 468, no. 2331.

¹¹³ R. GUÉRY, 1994, 139 no. 726; figs. 5 (726), 18 (725).

¹¹⁴ OCK, 2000, 468, no. 2331 (2245).

¹¹⁵ RGZM – unpublished notes and photographs lent by K. W. Slane, PhD

¹¹⁶ LJ. PLESNIČAR GEC, 1972, 51, grave 236.2, T. 65.17.

¹¹⁷ OCK, 2000, 375, 1755.1.

¹¹⁸ G. L. RAVAGNAN, 1985, 230, no. 304, T. 6/304.

¹¹⁹ OCK, 2000, 516, 2557.

ATSO (1362H, 1363H, 1364H) – tanjuri tipa *Consp.* 3

C · A · F (230H) – zdjelica tipa *Consp.* 34

DMA (4198H) – zdjelica tipa *Consp.* 34, loše sačuvan pečat

EVTV_ (324H) – tanjur tipa *Consp.* 3, loše sačuvan desni kraj pečata

L · T · S (6895H) – dno zdjelice neodređenog tipa

M · S · B (3276H) – dno tanjura neodređenog tipa

M · S · H ili **M · S · R** (2875H) – zdjelica tipa *Consp.* 27

M[V]D (6884H) – zdjelica tipa *Consp.* 27

NIPCI? (6881H) – zdjelica tipa *Consp.* 34

PATE ili **PAFE** (6882H) – zdjelica tipa *Consp.* 34

RATI (6875H) – dno tanjura neodređenog tipa

SIC ili **SIO** (4061H) – dno zdjelice neodređenog tipa

TTI (6861H) – tanjur tipa *Consp.* 3

TVP (6869H) – dno tanjura tipa *Consp.* 3

ω_ζογ (3799H) – dno tanjura neodređenog tipa

Nečitki

· M · R__ (6874H) – tanjur tipa *Consp.* 21, oštećena desna polovica pečata

ALNA? (309H) – zdjelica tipa *Consp.* 34

__T__ (6897H) – dno zdjelice neodređenog tipa

CP(E?) (6867H) – nedostaje donji dio pečata za smislenu čitanje

C · P__EI (2499H) – dno zdjelice neodređenog tipa, središnji dio pečata nije sačuvan

C(T?)M (3279H) – tanjur tipa *Consp.* 3

E__ (6885H) – dno zdjelice neodređenog tipa

(P?)SCNS_ (6860H) – tanjur tipa *Consp.* 3

(V)__ (2593H) – dno tanjura tipa *Consp.* 3

MANS? (6894H) – dno zdjelice neodređenog tipa

NA__ (6880H) – zdjelica tipa *Consp.* 34

mined type

ATSO (1362H, 1363H, 1364H) – plates type *Consp.* 3.

C · A · F (230H) – cup type *Consp.* 34.

DMA (4198H) – cup type *Consp.* 34, poorly preserved stamp

EVTV_ (324H) – plate type *Consp.* 3, poorly preserved right end of the stamp

L · T · S (6895H) – base of a cup of undetermined type

M · S · B (3276H) – base of a plate of undetermined type

M · S · H or **M · S · R** (2875H) cup type *Consp.* 27

M[V]D (6884H) – cup type *Consp.* 27

NIPCI? (6881H) – cup type *Consp.* 34

PATE or **PAFE** (6882H) – cup type *Consp.* 34

RATI (6875H) – base of a plate of undetermined type

SIC or **SIO** (4061H) – base of a cup of undetermined type

TTI (6861H) – plate type *Consp.* 3

TVP (6869H) – base of a plate type *Consp.* 3

ω_ζογ (3799H) – base of a plate of undetermined type

Illegible

· M · R__ (6874H) – plate type *Consp.* 21, right half of the stamp damaged

ALNA? (309H) – cup type *Consp.* 34

__T__ (6897H) – base of a cup of undetermined type

CP(E?) (6867H) – lower part of the stamp missing which prevents meaningful reading

C · P__EI (2499H) – base of a cup of undetermined type, central part of the stamp missing

C(T?)M (3279H) – plate type *Consp.* 3

E__ (6885H) – base of a cup of undetermined type

(P?)SCNS_ (6860H) – plate type *Consp.* 3

(V)__ (2593H) – base of a plate type *Consp.* 3

MANS? (6894H) – base of a cup of unde-

OM__ (4056H) – tanjur tipa *Consp.* 21
OMI_ (6873H) – tanjur tipa *Consp.* 21
OMI_ (1993H) – tanjur tipa *Consp.* 21
PION^ME (3277H) – dno tanjura neodređenog tipa, oštećen pečat
SCR_ (6866H) – dno tanjura tipa *Consp.* 3
VI_ (6877H) – dno tanjura neodređenog tipa
__M(C?) (3183H) – tanjur tipa *Consp.* 21
____T (234H) – zdjelica tipa *Consp.* 34
____AN (4075H) – dno zdjelice neodređenog tipa
(nečitko) (2526H) – tanjur tipa *Consp.* 3
(nečitko) (245H) – tanjur tipa *Consp.* 3
(nečitko) (3296H) – tanjur tipa *Consp.* 3, moguće grčko pismo
(nečitko) (6878H) – dno tanjura neodređenog tipa
(nečitko) (6888H) – dno zdjelice neodređenog tipa
(nečitko) (307H) – zdjelica tipa *Consp.* 34

ZAKLJUČAK

U članku je obrađeno 77 ulomaka glatkog sigilatnog posuda s potpuno ili djelomično očuvanim radioničkim pečatom. Sav doneseni arheološki materijal potječe s podvodnih istraživanja lokaliteta rt Kremenjača u Zatonu izvedenih od 1968. do 2012. godine. Obrađeni su cjeloviti primjerci i ulomci glatkih sigilatnih posuda s radioničkim pečatom kojem se natpis minimalno dao identificirati. Podjednako su zastupljeni tanjuri (39) i zdjelice (38), prema klasifikaciji donesenoj u *Conspectusu*.¹²⁰ Tako su u korpusu glatke tere sigilate s radioničkim pečatima prisutna dva tipa tanjura (*Consp.* 3 – 11 komada s još 12 ulomaka dna, i *Consp.* 21 – 6 komada; 11 ulomaka dna tanjura neodređenog tipa) i pet tipova zdjelica (*Consp.* 26 – 1 komad, *Consp.* 27 – 3 komada, *Consp.* 29 – 2 komada, *Consp.* 34 – 10 komada, *Consp.* 36 – 1 komad;

¹²⁰ CONSPECTUS, 1990.

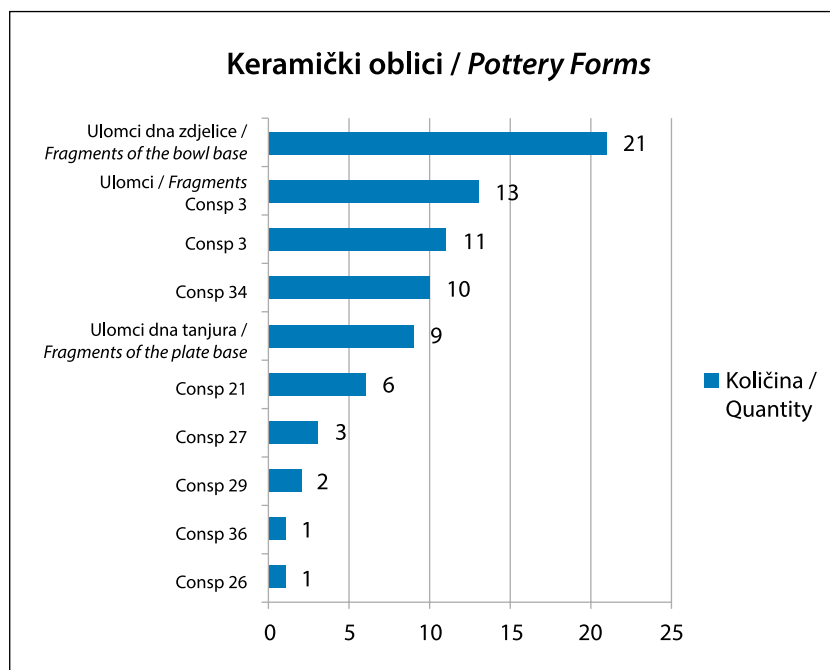
terminated type

NA__ (6880H) – cup type *Consp.* 34
OM__ (4056H) – plate type *Consp.* 21
OMI_ (6873H) – plate type *Consp.* 21
OMI_ (1993H) – plate type *Consp.* 21
PION^ME (3277H) – base of a cup of undetermined type, damaged stamp
SCR_ (6866H) – base of a plate type *Consp.* 3
VI_ (6877H) – base of a plate of undetermined type
__M(C?) (3183H) – plate type *Consp.* 21
____T (234H) – cup type *Consp.* 34
____AN (4075H) – base of a cup of undetermined type
(illegible) (2526H) – plate type *Consp.* 3
(illegible) (245H) – plate type *Consp.* 3
(illegible) (3296H) – plate type *Consp.* 3, possibly in the Greek alphabet
(illegible) (6878H) – base of a plate of undetermined type
(illegible) (6888H) – base of a cup of undetermined type
(illegible) (307H) – cup type *Consp.* 34

CONCLUSION

The paper presents an analysis of 77 sherds of plain sigillata ware with fully or partially preserved workshop stamp. All analyzed archaeological finds were recovered in the underwater excavations of the site of Cape Kremenjača in Zaton conducted from 1968 to 2012. Complete examples of plain sigillata ware with workshop stamps were examined as well as their fragments, with inscription at least barely identifiable. Plates and cups were almost evenly represented (39 plates to 38 cups) according to the classification presented in *Conspectus*.¹²⁰ In the assemblage of plain sigillata with workshop stamps we find two types of plates (*Consp.* 3 – 11 pieces with 12 more base fragments, and *Consp.* 21 – 6 piec-

¹²⁰ CONSPECTUS, 1990.

SLIKA 10. Grafikon udjela pojedinih keramičkih oblika sa radioničarskim pečatima (priređio: D. Taras)

FIGURE 10 Ratio of separate pottery forms with workshop stamps (author: D. Taras)

21 ulomak dna zdjelice neodređenog tipa). Najveći postotak oblika tanjura sačuvan je u obliku *Consp.* 3, dok u kategoriji zdjelica najviše primjeraka broji oblik *Consp.* 34 – ova statistika ne iznenađuje, posebno jer je riječ o oblicima koji su najdulje prisutni u cijelom korpusu glatke sigilate nađene na ovom lokalitetu (Sl. 10).

Svi su radionički pečati fotografirani i uzet im je obris grafitnim prahom preko tankog papira, kako bi se kombinacijom obiju tehnika uspješnije pročitao natpis. Na lokalitetu je identificirano najviše sjevernoitalskih radionica (11), slijede četiri aretinske i dvije radionice kojima se ne zna provenijencija. Tri su radionice označene anepigrafskim pečatom, 19 je neidentificiranih radionica, a 26 primjeraka radioničkih pečata je nedovoljno sačuvano da bi se moglo smisljeno iščitati puno ime. Među najranijim radionicama izdvajaju se one sa sjevernoitalskog područja koje su djelovale od 15 godine, kao npr. Rivvs, Moschus ili radionica potpisana pečatom M. S. Pac(), dok se kod radionica koje su djelovale poslije ističu većinom aretinska imena poput C. Clodius Sabinus, L. Ras() Ger() i Manneius, sjevernoitalska imena Latinus i M. S. Eros ili radionica nepoznate proveni-

es; 11 fragmenata baza pločica neodređenog tipa) i pet tipova šalice (*Consp.* 26 – 1 komad, *Consp.* 27 – 3 komada, *Consp.* 29 – 2 komada, *Consp.* 34 – 10 komada, *Consp.* 36 – 1 komad; 21 fragmenata baza šalice neodređenog tipa). Tip *Consp.* 3 čini najveći postotak oblika pločica, dok u kategoriji zdjelica najviše primjeraka broji oblik *Consp.* 34 – ova statistika ne iznenađuje, posebno jer je riječ o oblicima koji su najdulje prisutni u cijelom korpusu glatke sigilate nađene na ovom lokalitetu (Sl. 10).

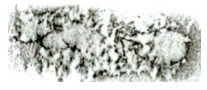

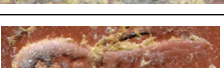
Fotografije su snimljene za sve pečate i njihove obrisove, a uzeti su grafitnim prahom preko tankog papira, kako bi se kombinacijom obiju tehnika uspješnije pročitao natpis. Na lokalitetu je identificirano najviše sjevernoitalskih radionica (11), slijede četiri aretinske i dvije radionice kojima se ne zna provenijencija. Tri su radionice označene anepigrafskim pečatom, 19 je neidentificiranih radionica, a 26 primjeraka radioničkih pečata je nedovoljno sačuvano da bi se moglo smisljeno iščitati puno ime. Među najranijim radionicama izdvajaju se one sa sjevernoitalskog područja koje su djelovale od 15 godine, kao npr. Rivvs, Moschus ili radionica potpisana pečatom M. S. Pac(), dok se kod radionica koje su djelovale poslije ističu većinom aretinska imena poput C. Clodius Sabinus, L. Ras() Ger() i Manneius, sjevernoitalska imena Latinus i M. S. Eros ili radionica nepoznate proveni-

jencije L. Petronius Pudens. Radionica koja se ističe s najviše primjeraka jest M. S. Moschvs, a prisutna je u korpusu obrađene glatke sigilate s devet primjeraka. Slijede radionice Latinvs (tri primjerka), nepoznata radionica ATSO (tri primjerka) i A. Terentvs (dva primjerka), dok su ostale prisutne s jednim primjerkom.

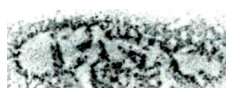

schus or the workshop signed with the stamp M. S. Pac(), while the workshops that were active in the later period usually bear Arretine names such as C. Clodius Sabinus, L. Ras() Ger() and Manneius, or northern Italic names Latinus and M. S. Eros or a workshop of unknown provenance L. Petronius Pudens. The workshop that stands out due to the biggest number of specimens is M. S. Moschvs, and it is documented in the analyzed assemblage with 9 examples, followed by the workshops Latinvs (three examples), unknown workshop ATSO (three examples) and A. Terentivs (two examples) while all others yielded only one example each.

Translation: Marija Kostić

TABLICA 1. Tablica radioničkih pečata na tanjurima tipa *Conspectus 3* (priredio: D. Taras)TABLE 1 Workshop stamps on the *Conspectus 3* plates (author: D. Taras)

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija pečata / Stamp photo	Majstor / Workshop	OČK / OČK
1.	1364H	ATSO			X	X
2.	1362H	ATSO			X	X
3.	1363H	ATSO			X	X
4.	2526H	nečitko			X	X
5.	245H	nečitko			X	X
6.	6860H	(P?)SCNS			X	X
7.	6861H	TTI			X	X
8.	324H	EVTV_			X	X
9.	3296H	nečitko			X	X
10.	3279H	C(T?)M			X	X
11.	5405H	MSMOSC			M. S() Moschus	1755.1

TABLICA 2. *Tablica radioničkih pečata na ulomcima tanjura tipa Conspectus 3 (priredio: D. Taras)*
TABLE 2 *Workshop stamps on the Conspectus 3 plate sherds (author: D. Taras)*

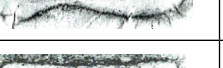

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija pečata / Stamp photo	Majstor / Workshop	OCK / OCK
1.	5500H	E + riblja kost			X	X
2.	6862H	__MOSC			M. S() Moschus	1757.2
3.	6863H	ACOM__			X	X
4.	2593H	(V)___			X	X
5.	6864H	IANVARI			Ianuarius	962
6.	6865H	MSMO__			M. S() Moschus?	1757.5?
7.	6866H	SCR__			X	X
8.	6867H	CP(E?)			C. P() E() ?	X
9.	6868H	MSEROS			M. S() Eros?	1755.1
10.	6869H	TVP			X	X
11.	6870H	MOC?			M. O() C() ?	1307.1
12.	6871H	L_MC_			L. M() Co() ?	1070.1

TABLICA 3. Tablica radioničkih pečata na ulomcima tanjura tipa *Conspetus 21* (priređio: D. Taras)TABLE 3 Workshop stamps on the *Conspetus 21* plate sherds (author: D. Taras)

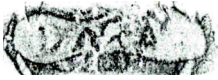

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija pečata / Stamp photo	Majstor / Workshop	OČK / OCK
1.	4280H	MRMOSC			M. S() Moschus	1757.1
2.	3183H	__M(C?)			X	X
3.	6873H	OMI_			X	X
4.	4056H	OM__			X	X
5.	1993H	OMI__			X	X
6.	6874H	·M·R__			X	X

TABLICA 4. Tablica radioničkih pečata na ulomcima tanjura nedefiniranih tipova (priređio: D. Taras)

TABLE 4 Workshop stamps on plate sherds of undefined types (author: D. Taras)

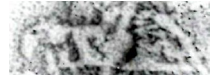

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija pečata / Stamp photo	Majstor / Workshop	Consp. / Consp.	OČK / OCK
1.	3277H	PION^ME			X	B 2.7	X
2.	6875H	RATI			X	B 2.7	X
3.	3276H	M·S·B			X	B 2.5	X
4.	4090H	MOSC			M. S() Moschus	X	1757.1
5.	6876H	H^EXOR			Hexor	X	945.1
6.	6877H	VI_?			X	X	X
7.	3271H	RIV[I]			Rivvs	X	1707.1
8.	3799H	ω_σογ			X	X	X
9.	6878H	nečitko			X	B 1.10	X
10.	6872H	CCLOSA^B			C. Clo(dius) Sabi(nus)	B 2.7	589.1

TABLICA 5. *Tablica radioničkih pečata na ulomcima zdjelica tipa Conspectus 34 (priređio: D. Taras)*
TABLE 5 *Workshop stamps on the Conspectus 34 cup sherds (author: D. Taras)*

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija pečata / Stamp photo	Majstor / Workshop	OČK / OČK
1.	4198H	DMA			X	X
2.	230H	C · A · F			X	X
3.	234H	___T			X	X
4.	6879H	tabula ansata			X	X
5.	309H	ALNA?			X	X
6.	6880H	NA__			X	X
7.	3280H	MOSCI			M. S. Moschus	1190.2
8.	6881H	NIPCI?			X	X
9.	6882H	PATE? PAFE?			X	X
10.	307H	nečitak			X	X

TABLICA 6. Tablica radioničkih pečata na ulomcima zdjelica ostalih tipova (priredio: D. Taras)

TABLE 6 Workshop stamps on the cup sherds of other types (author: D. Taras)

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija pečata / Stamp photo	Majstor / Workshop	Consp. / Consp.	OCK / OCK
1.	2876H	L · P · P			L. Petro(nius) Pud(ens)	26	1431.7
2.	2875H	M · S · H? M · S · R?			X	27	X
3.	6883H	anepigrafski			X	27	X
4.	6884H	M[V]D			X	27	X
5.	1343H	MANNE			Manneius	29	1099.13
6.	2722H	[C]V^EBRG			C. Ve() Barg()	29	2331.2
7.	5402H	M · S · M			M. S() Moschus	36	1757.5

TABLICA 7. Tablica radioničkih pečata na ulomcima zdjelica nedefiniranih tipova (priredio: D. Taras)

TABLE 7 Workshop stamps on the cup sherds of undefined types (author: D. Taras)

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija / Stamp photo	Majstor / Workshop	Consp. / Consp.	OCK / OCK
1.	6885H	E___			X	B 3.18	X
2.	6886H	M · S__			M. S() Moschus	B 3.18	1757.6
3.	2679H	LATNI			Latinus	B 3.18	1022.2
4.	6887H	ALVS			X	B 3.18	X
5.	6888H	nečitko			X	B 3.18	X
6.	6889H	M · S · M			M. S() Moschus	B 3.18	1757.5
7.	4075H	___AN			X	B 3.13	X

R. b. / No	Inv. br. / Inv. no	Tekst / Text	Obris pečata / Stamp outline	Fotografija / Stamp photo	Majstor / Workshop	Consp. / Consp.	OČK / OČK
8.	6890H	(M)SPAC			M. S() Pac()	B 3.13	1759.1
9.	3788H	AT^EREN^T			A. Terentius	B 3.13	2066.6
10.	6891H	AT[M]E			X	B 3.19	X
11.	4061H	SIC? SIO?			X	B 3.19	X
12.	6892H	AT^ER_ N^T			A. Terentius	B 3.19	2066.7
13.	4073H	LA[T]NI			Latinus	B 3.18	1022.2
14.	2681H	LATNI			Latinus	B 3.18	1022.2
15.	6893H	ALB(A)_			Albanus	B 3.18	61.8
16.	6894H	(M)ANS?			X	B 3.18	X
17.	6895H	L · T · S			X	B 3.19	X
18.	2499H	C · P__EI			X	B 3.18	X
19.	6896H	[A]CAP			X	B 3.19	X
20.	6897H	__T__			X	B 3.18	X
21.	6898H	L RAS · GE[R]			L. Ras() Ger()	B 3.19	1620.2

IZVORI / SOURCES

C. PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia* (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0137%3Abook%3D35%3Achapter%3D46>) (pristupljeno 16.09.2020)

LITERATURA / REFERENCES

- BERAMINI, M., MANCA, M. L., 2008. – Margherita Bergamini, Maria Laura Manca, La produzione di terra sigillata nella media Valle del Tevere. Indici per la localizzazione dell'officina di L. Nonius, *Rei Cretariae Romanae Favtorvm* 40, Bonn, 347–358.
- BORZIĆ, I., 2010. – Igor Borzić, *Keramički nalazi s arheološkog lokaliteta Burnum – Amfiteatar*, (doktorski rad), Sveučilište u Zadru, Zadar.
- BORZIĆ, I., 2013. – Igor Borzić, Radionički pečati na italskoj tera sigilati iz Burnuma / Workshop Stamps On Italic Terra Sigillata From Burnum, *Archaeologia Adriatica* 7, Zadar, 133–150.
- BORZIĆ, I., ETEROVIĆ BORZIĆ, A., 2015. – Igor Borzić, Anamarija Eterović Borzić, *Terra sigillata iz rimske Aserije – prilog poznavanju keramičarskog importa u Liburniji / Terra Sigillata From Roman Asseria - A contribution to understanding Pottery Import in Liburnia*, *Asseria* 13, Zadar, 1–77.
- BRUSIĆ, Z., 1968. – Zdenko Brusić, Istraživanje antičke luke kod Nina, *Diadora* 4, Zadar, 203–209.
- BRUSIĆ, Z., 1980. – Zdenko Brusić, Rt Kremenjača, Zaton kod Nina – podmorska istraživanja ostataka antičke luke stare Enone, *Arheološki pregled* 21, Beograd, 112–113.
- CONSPECTUS, 1990. – Elisabeth Ettliger, *Conspectus formarum terrae sigillatae italico modo confecta*, Römisch-germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts zu Frankfurt A. M., Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.
- DŽIN, K., 2011. – Kristina Džin, Istraženost keramičarskih i opekarskih peći u Istri, Rimske keramičarske i staklarske radionice, *Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru, Zbornik I. međunarodnog arheološkog kolokvija, Crikvenica, 23.-24. listopada 2008* (ur./eds.: G. Lipovac Vrkljan, I. Radić Rossi, B. Šiljeg), Institut za arheologiju u Zagrebu, Grad Crikvenica, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica, 65–74.
- ETTLINGER, E. 1987. – Elisabeth Ettliger, How was Arretine sold?, *Rei Cretariae Romanae Favtorvm* XXV/XXVI, In agro Ravracense, 5–19.
- FABER, A., 2003. – Andrea Faber, Produzione di Terra Sigillata ed il consumo di ceramiche a vernice nell'Italia Meridionale alla fine della Republica e nella prima eta Imperiale, *Rei Cretariae Romanae Favtorvm* 38, Abingdon, 171–179.
- FILIPOVIĆ, S., CRNKOVIĆ ŠULJUG, M., 2017. – Slavica Filipović, Mirna Crnković Šuljug, Kasno padanska terra sigillata s lokaliteta Osijek-Vojarna, *Arheologija na Dunavu* (ur./ed.: D. Tončinić), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 31, Vukovar, 99–106.
- GABLER, D., 1973. – Denes Gabler, Italische Sigillaten in Nordwestpannonien, *Herausgegeben vom Burgenländischen landesmuseum*, Heft 51, Eisenstadt, 2–50.
- GLUŠČEVIĆ, S., 1984. – Smiljan Gluščević, Antička luka u Zatonu kraj Nina, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 16/1, Zagreb, 17–18.
- GLUŠČEVIĆ, S., 1986. – Smiljan Gluščević, Zaton, antička luka – nastavak istraživanja, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 17/3, Zagreb, 46 – 47.

- GLUŠČEVIĆ, S., 2007. – Smiljan Gluščević, *Antička Luka u Zatonu – izložba fotografija*, Arheološki muzej u Zadru, Zadar.
- GLUŠČEVIĆ, S. et al., 2006. – Smiljan Gluščević, Mario Jurišić, Renata Šošćarić, Snježana Vujčić Karlo, Evidence for the Nutrition of Sailors from the Roman Harbour at Zaton near Zadar, *Archaeologia Maritima Mediterranea* 3, Roma, 147–161.
- GOUDINEAU, C., 1968. – Christian Goudineau, *La ceramica aretine lisse*, Fouilles de l'École Française de Rome, E. de Boccard, Paris.
- GRISONIĆ, M., STEPAN, N., 2017. – Maja Grisonić, Nikolina Stepan, Italska terra sigillata iz rimske vile rustike u uvali Caska na otoku Pagu / Terra sigillata italica dalla villa rustica romana nella baia di Caska sull'isola di Pag, *Archaeologia Adriatica* 11, Zadar, 69–143.
- GUÉRY, R., 1992. – Roger Guéry, Les marques de potiers sur terra sigillata découvertes en Algérie. [IV/2. Sigillée italique], *Antiquités africaines* 28, Paris, 89–187.
- KENRICK, P. M., 1985. – Philip M. Kenrick, *Excavation at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice), vol. III, Part I - The fine pottery, Supplements to Lybia Antiqua* V, Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya, Department of Antiquities, Society for Libyan Studies, Tripoli, 176–181.
- KENRICK, P. M., 2000. – Philip M. Kenrick, Stamped sigillata from Northern Italy: patterns of distributions, *Produzione ceramica in area Padana tra il II secolo a.C. e il VII secolo d.C.: nuovi dati e prospettive di ricerca*, Convegno internazionale di Desenzano del Garda, 8-10 aprile 1999 (ur./eds.: G. Olcese, G. Brogiolo), SAP Societa Archeologica S.r.L., Mantova, 45–51.
- KENRICK, P. M., 2004. – Philip M. Kenrick, Signatures in Italian sigillata: a new perspective, *Early Italian Sigillata – the chronological framework and trade patterns* (ur./ed.: J. Pobleome), Bulletin Antieke Beschaving, Supplement 10, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 253–262.
- KONESTRA, A., 2015. – Ana Konestra, Keramika s Foruma Municipia Flavia Fulfinuma (otok Krk, Hrvatska) – istraživanja od 2007. do 2013. godine / Pottery from the Forum of Municipium Flavium Fulfinum (Krk Island, Croatia) – research between 2007 and 2013, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 32, Zagreb, 147–214.
- KONESTRA, A., 2016. – Ana Konestra, Italska terra sigillata i keramika tankih stijenci na području sjeverne Liburnije: tipologija, kronologija i distribucija (doktorski rad), Sveučilište u Zadru, Zadar.
- LAMBOGLIA, N., 1950. – Nino Lamboglia, Per una classificazione preliminare della ceramica Campana, *Atti del I Congresso Internazionale di Studi Liguri*, Istituto Internazionale di Studi Liguri, Museo Bicknell, Bordighera, 1952, 139 – 206.
- MAGGI, P., 2001. – Paola Maggi, Ceramica fine da mensa, Loron (Croatie), *Un grande centre de production d'Amphores à huile Istriennes (I er – IV e S. P.C.)*, Ausonius Publication, Bordeaux, 127–176.
- MAKJANIĆ, R., 1985. – Rajka Makjanić, Terra sigillata iz rimskih nekropola u Osoru i Bakru, *Prilozi* 2, Zagreb, 39–50.
- MAKJANIĆ, R., KOŠČEVIĆ, R., 1995. – Rajka Makjanić, Remza Koščević, *Siscia, Pannonia Superior. Finds and Metalwork Production: Terra Sigillata*, BAR International Series 621, Oxford.
- MAZZEO SARACINO, L., 1978. – Luisa Mazzeo Saracino, Russi (Ravenna) - Campagna di scavo 1971, *Notizie degli Scavi* 36, Roma, 1–156.
- MAZZEO SARACINO, L., 1985. – Luisa Mazzeo Saracino, Terra sigillata Nord-Italica, *Atlante delle forme ceramiche II. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (Tardo ellenismo e primo Impero)* (ur./ed.: G. Pugliese Carratelli) Enciclopedia dell'arte antica, Classica e Orientale, Istituto della Enciclopedia italiana, Roma, 175–230.
- MAZZEO SARACINO, L., 2000. – Luisa Mazzeo Saracino, Lo studio delle Terre Sigillate Pa-

- dane: problemi e prospettive, *Produzione ceramica in area Padana tra il II secolo a.C. e il VII secolo d.C.: nuovi dati e prospettive di ricerca*, Convegno internazionale di Desenzano del Garda, 8-10 aprile 1999 (ur./eds.: G. Olcese, G. Brogiolo), SAP Societa Archeologica S.r.L., Mantova, 31–45.
- MIKL CURK, I., 1976. – Iva Mikl Curk, *Poetovio I*, Katalogi in monografije 13, Narodni muzej, Ljubljana.
- OCK, 2000. – August Oxé, Howard Comfort, Philip Kenrick, *Corpus Vasorum Arretinorum, A catalogue of the Signatures, Shapes and Chronology of Italian Sigillata*, IInd edition, Habelt, Bonn.
- OLCESE, G., 1998. – Gloria Olcese, Ceramiche in Lombardia, *Ceramiche in Lombardia tra II secolo A. C. e VII secolo D. C. – raccolta dei dati editi* (ur./ed.: G. Olcese), Documenti di archeologia 16, SAP Societa Archeologica S.r.L., Mantova, 7–19.
- OLCESE G., 2003. – Gloria Olcese, Italian terra sigillata in Rome and the Rome area: production, distribution and laboratory analysis, *Early Italian Sigillata – the chronological framework and trade patterns* (ur./ed.: J. Pobleome), Bulletin Antieke Beschaving, Supplement 10, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 279–298.
- OSWALD, F., DAVIES PRYCE, T., 1966. – Felix Oswald, Thomas Davies Pryce, *An introduction to the study of Terra Sigillata*, Gregg Press, London.
- OŽANIĆ ROGULJIĆ, I., 2011. – Ivana Ožanić Roguljić, Terra sigillata i keramika tankih stjenki s lokaliteta Crikvenica – Igralište, *Rimske keramičarske i staklarske radionice, Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru, Zbornik I. međunarodnog arheološkog kolokvija, Crikvenica, 23.-24. listopada 2008.* (ur./eds.: G. Lipovac Vrkljan, I. Radić Rossi, B. Šiljeg), Institut za arheologiju u Zagrebu, Grad Crikvenica, Muzeja grada Crikvenice, Crikvenica, 31–38.
- PATURZO, F., 1996. – Franco Paturzo, Arretina vasa. *La ceramica aretina da mensa in eta romana. Arte, Storia e Tecnologia*, Calosci, Cortona.
- PEACOCK, D. P. S., 1982. – David P. S. Peacock, *Pottery in the Roman world, an ethnoarchaeological approach*, Longman Publishing Group, New York.
- PETRU, S., 1973. – Sonja Petru, *Emonske nekropole (odkrite med leti 1635-1960)*, Narodni muzej, Ljubljana, 1973.
- PETTENO, E., 2007. – Elena Petteno, *Vasa Rubra, Marchi di fabrica sulla terra sigillata da Iulia Concordia* (ur./ed.: E. Petteno), Saggi di antichità e tradizione classica 25, Esedra, Padova.
- PLESNIČAR-GEC, LJ., 1972. – Ljudmila Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče / The Northern Necropolis of Emona*, Katalogi in monografije, 8, Narodni muzej, Ljubljana.
- PUCCI, G., 1985. – Giuseppe Pucci, Terra Sigillata Italica, *Atlante delle forme ceramiche II. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (Tardo ellenismo e primo Impero)* (ur./ed.: G. Pugliese Carratelli) Enciclopedia dell'arte antica, Classica e Orientale, Istituto della Enciclopedia italiana, Roma, 360–406.
- RAVAGNAN, G. L., 1985. – Giovanna Luisa Ravagnan, La Terra Sigillata con bollo di Altino, *Aquileia Nostra* 56, Aquileia, 166–312.
- RAYNOLDS SCOTT, A., 2008. – Ann Reynolds Scott, *Cosa: The Black-Glaze Pottery 2*, Memoirs of the American Academy in Rome. Supplementary Volumes, Vol. 5, University of Michigan Press, Michigan.
- RGZM – The Samian resarch database, <https://www.rgz.de/samian/home/frames.htm> (pristupljeno 16. rujna 2020.)
- SCHINDLER, M., SCHEFFENEGGER, S., 1977. – Maria Schindler, Suzanne Scheffenegger, *Die Glatte rotte Terra Sigillata vom Magdalensberg*, Verlag des Landesmuseums für Kärnten, Klagenfurt

- SCHINDLER-KAUDELKA, E., 1984. – Eleni Schindler-Kaudelka, Terra sigillata aus Rom. Die Sammlung Olcott, *Rei Cretariae Romanae Favtorvm* 13, München, 13–36.
- SCOTTI MASELLI, F., 1984. – Franca Scotti Madelli, La ceramica ad Aquileia. Il vasellame da mensa, I musei di Aquileia, *Antichita' Altoadriatiche* XXIV, Udine, 39–69.
- TARAS, D., 2015 – Dino Taras, Gruba egejska keramika iz slojeva antičke luke u Zatonu / Aegean Coarse Ware from the Layers of the Ancient Port of Zaton, *Diadora* 28/2014, Zadar, 191–217.
- UGARKOVIĆ, M., KONESTRA, A., 2018. – Marina Ugarković, Ana Konestra, Hellenistic and Roman fine-wares from Soline bay on St. Clement island near Hvar, *Praetoria longe lateque lucentia. Zbornik radova posvećen Vlasti Begović povodom 65. obljetnice života Ugarković, ZIA Vol. 8.* (ur./ed.: M. Ugarković), Institut za arheologiju u Zagrebu, Zagreb, 71–107.
- VANDERHOEVEN, M., 1988. – Michel Vanderhoeven, *La terre sigillée. Campagnes de fouilles de 1976 à 1986* (ur./ed.: J. Mertens), *Ordon VIII, Rapports et Études*, Bruxelles & Rome, 85–218.

